

LUNDS
UNIVERSITET

Vitnesssäkerhet

– En kvalitativ studie om åtgärder och sociala normer hos ett antal polisanställda

Av Tova Schön och Veronika Markovic

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)
Vårterminen 2022

Handledare: Karl Dahlstrand

Examinator: Matthias Baier

Abstract

The aim of this study is to determine how employees at the Swedish police describe witness security measures, how well these perform as well as their connection to legislation. Furthermore it aims to understand these chosen individuals' social norms about witness security and the existing measures. To provide a background on the subject certain concept definitions were made and the relevant legislation regarding the witness security measures was described. To further the understanding of the field, previous research and two different theoretical frameworks which were the concept of sovereignty, nomocracy and despotism as well as norms and the norm model were used. The following section focused on the method of the study – interviews. After that the result of the study was presented based on the interview transcripts which included the description of different measures used for witness security as well as the existing opinions that the system regarding restraining orders is insufficient and that more resources are needed within witness protection. This was followed by an analysis using the background, previous research and theoretical frameworks to determine the measures' connection to the legislation and the interviewees social norms. Additionally there is a general discussion about the results of the study and recommendations for future research in the field were made. Finally the conclusions that restraining orders, protected personal information and special personal safety work relate to the formal law in different ways and different social norms regarding witness security are presented and the study's research questions are answered.

Nyckelord: Polis, Vittne, Vittneskydd, Vittnes säkerhet

Antal ord: 14 925

Förord

Efter tre års studier på kandidatprogrammet i kriminologi med rättssociologisk inriktning presenterar vi nu detta examensarbete.

Vi vill börja med att tacka vår handledare Karl Dahlstrand, för hans åsikter och förslag under vårt skrivande.

Vidare vill vi rikta ett stort tack till de individer som ställt upp och deltagit i våra intervjuer då detta arbete inte hade varit möjligt utan deras viktiga och insiktsfulla tankar och åsikter.

Till sist vill vi tacka alla som stöttat oss under denna studietid, vi är ytterst tacksamma.

Tova Schön och Veronika Markovic

Lund, 16 maj 2022

Förkortningar

Bl a – Bland annat

BOPS – Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten

Ca – Cirka

D v s – Det vill säga

Ibid. – Ibidem

IP – Intervjuperson

Kap. – Kapitel

P g a – På grund av

SFS – Svensk författningssamling

SOU – Statens offentliga utredningar

T ex – Till exempel

U.å. – Utan årtal

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Rättssociologisk relevans	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Disposition	9
2. Bakgrund	9
2.1 Begreppsdefinitioner	9
2.1.1 Vittne	10
2.1.2 Vittnssäkerhet	10
2.1.3 Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten	10
2.2 Beskrivning av rättsläget	11
2.2.1 Kontaktförbud	11
2.2.2 Skyddade personuppgifter	12
2.2.3 Särskilt personsäkerhetsarbete	12
3. Tidigare forskning	13
3.1 Tillvägagångssätt för litteraturöversikt	14
3.2 Relevant tidigare forskning	14
3.2.1 Relevans	17
3.3 Utredning om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring	17
4. Teoretiskt ramverk	19
4.1 Befallningsteorin, nomokrati och despoti	19
4.1.1 Relevans – befallningsteorin, nomokrati och despoti	20
4.2 Normer och normmodellen	21
4.2.1 Normer	21
4.2.2 Normmodellen	21
4.2.3 Relevans – normer och normmodellen	22
5. Metod	23
5.1 Metodval	23
5.2 Tillvägagångssätt	24
5.3 Urval	25
5.4 Etiska ställningstaganden	26
5.5 Validitet och reliabilitet	28
6. Resultat	30
6.1 Åtgärder och tillvägagångssätt för att skydda vittnen	30
6.1.1 Resultat – kontaktförbud	30
6.1.2 Resultat – skyddade personuppgifter	31

6.1.3 Resultat – särskilt personsäkerhetsarbete	32
6.2 <i>Åsikter om vittnessäkerhet hos ett antal anställda inom Polismyndigheten</i>	32
6.2.1 Brister inom åtgärderna	33
6.2.2 Arbetet med vittnessäkerhet	33
6.2.3 Kunskap om åtgärder och vittnessäkerhet	34
6.2.4 Förslag på förbättringar	35
7. Analys	35
7.1 <i>Analys av åtgärder och tillvägagångssätt</i>	36
7.1.1 Analys utifrån tidigare forskning – första frågeställningen	38
7.2 <i>Analys av sociala normer</i>	39
7.2.1 Analys utifrån tidigare forskning – andra frågeställningen	42
8. Diskussion	43
9. Framtida forskning	44
10. Slutsats	45
Referenser	48
Bilagor	52
<i>Bilaga 1</i>	52
Intervjuguide	52
<i>Bilaga 2</i>	53
Inledande information om etiska aspekter vid intervjutillfällena	53

1. Inledning

Det är idag ett stort samhällsproblem att människor inte vågar vittna i rättegång och många fall kan inte klaras upp utan att människor vill ställa upp och vittna. Enligt de mål som regeringen satt upp år 2019 så ska fler individer känna att de vill och vågar vittna (Regeringen 2022). En del i detta samhällsproblem är enligt Brottsförebyggande rådets rapport (Skinnari, Jonsson & Vesterhav 2019, s. 8) den *tystnadskultur* som råder, vilket innebär att människor i "ett avgränsat kollektiv" följer en norm om att inte arbeta tillsammans med polisen och andra delar av rätten när man har bevittnat ett brott. Människor kan ha olika anledningar till tystnad, både med hänsyn till kollektivet eller av personliga anledningar och oberoende av anledning så grundar sig problemet i olika former av *tystandsmekanismer* (ibid. s. 8). Dessa mekanismer berör tre olika kategorier: föreställningar om brott och rättsväsendet som bl a inkluderar okunskap om rättsväsendet, känslöstämning hos den drabbade vilket t ex innefattar skam och skuld, samt samhörighet med gärningspersonen som kan innebära att man exempelvis är kontrollerad eller beroende av gärningspersonen (ibid. s. 10).

Begreppet tystnadskultur kan användas i många olika sammanhang. När man talar om tystnadskultur ur ett brottsperspektiv skildrar det dock i de flesta fallen de problem som finns när det gäller att samla in vittnesmål "från exempelvis vissa grupper eller områden" (Skinnari, Jonsson & Vesterhav 2019, s. 17). Kriminologen Manne Gerell menar på att det krävs fler åtgärder för att skydda vittnen som i dagsläget är för rädda för att vittna och därför inte vill delta i rättsprocessen (Laurell 2021). Det behövs alltså större stöd och mer skydd för vittnen (ibid.). Det framstår följaktligen som att vittnessäkerheten i Sverige är bristande i dagsläget, men vilka åsikter har ett antal anställda på Polismyndigheten om det här? Detta undersöks närmare i detta arbete.

1.1 Problemformulering

Regeringen (2022) har i sitt 34-punktsprogram mot gängkriminalitet bl a inkluderat punkter om att se över skyddet och stödet för vittnen såväl som deras anhöriga, samt att förstärka vittnesskyddsprogrammet i syfte att bryta den rådande tystnadskulturen just när det gäller organiserad brottslighet. Idag har polisen möjlighet att erbjuda skydd för hotade personer, däribland vittnen, vilket är grundläggande för rättssäkerheten i

samhället (Polisen 2019d). En åtgärd som polisen kan tillhandahålla är kontaktförbud av olika grader (Polisen 2019a). Vidare kan vittnen också ges skyddade personuppgifter genom antingen sekretessmarkering, skyddad folkbokföring och fingerade personuppgifter (Polisen 2019c). Den mest omfattande skyddsinsatsen är vittnesskyddsprogrammet, officiellt benämnt särskilda personsäkerhetsprogrammet (Polisen 2021). Trots denna rad av åtgärder som finns tillgängliga för polisens användning har regeringen som mål att ytterligare stärka vittnesskyddet (Regeringen 2022). Problemet är rättssociologiskt intressant eftersom det har en påverkan på både rätten och samhället då benägenheten att vittna dels påverkar rättens möjligheter att lösa brott, dels samhällets upplevelse av rättssystemets effektivitet. Med tanke på problematiken som finns kring vittnen så är det viktigt att redogöra för vilka åtgärder som finns tillgängliga samt hur anställda på Polismyndigheten uppfattar dessa, vilket görs i detta arbete.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur ett antal anställda på Polismyndigheten i Sverige beskriver vittnessäkerhet i praktiken och hur olika vittnesskyddsåtgärder fungerar samt dess förhållningssätt till den formella rätten. Dessutom syftar arbetet till att undersöka hur sociala normer hos ett antal anställda på Polismyndigheten kring åtgärderna kan förstås. Intresset ligger i att ta reda på hur ett antal anställda på Polismyndigheten beskriver vad de gör för att skydda vittnen med hjälp av olika åtgärder, samt vilka åsikter som finns kring hur dessa fungerar och ifall det behöver göras några förändringar på området.

Detta kommer besvaras utifrån frågeställningarna:

- (1) Hur beskriver ett antal anställda på Polismyndigheten de åtgärder och tillvägagångssätt som används för att skydda vittnen och hur förhåller sig åtgärderna till den formella rätten?
- (2) Hur förstås sociala normer kring åtgärder för vittnessäkerhet hos ett antal anställda på Polismyndigheten?

För att besvara frågeställningarna har intervjuer med ett antal anställda på Polismyndigheten genomförts för att ge en uppfattning om hur de beskriver arbetet med

vittnessäkerhet och vilka sociala normer intervjupersonerna har kring de existerande åtgärderna som används för att skydda vittnen. Då den första frågeställningen behandlar åtgärdernas förhållande till den formella rätten presenteras relevant lagstiftning kring detta i bakgrundsavsnittet. Den andra frågeställningen behandlar sociala normer och för att dessa ska kunna förstås har ett antal anställda på Polismyndigheten blivit tillfrågade om sina åsikter och värderingar på området.

1.3 Rättssociologisk relevans

Inom rättssociologin finns det fyra byggstenar samt ett antal relationer mellan dessa byggstenar (Baier, Svensson & Nafstad 2018, ss. 13–14). De olika byggstenarna är *formell rätt*, *rättslig praktik*, *sociala normer* och *social praktik* (ibid. ss. 13–14). Detta arbete fokuserar, genom den första frågeställningen, på relationen mellan formell rätt och rättslig praktik, alltså hur vittnessäkerhet hanteras på ett praktiskt plan jämfört med lagstiftningen på området. Detta analyseras sedan utifrån det teoretiska perspektivet kring *befallningsteorin*, *nomokrati* och *despoti* vilket bidrar med en problematisering kring lagstiftning gentemot interna riktlinjer inom Polismyndigheten. Detta faller sig relevant för att man på ett intressant sätt ska kunna analysera hur förhållandet mellan lagstiftningen och lagstiftaren ser ut på området.

Den andra frågeställningen uppmärksammar förhållandet mellan de existerande sociala normerna och de rättsliga aspekterna. Detta relaterar till intervjupersonernas egna åsikter och värderingar om hur de tycker att vittnesskyddet i Sverige fungerar idag och ifall de anser att det behöver göras förändringar på området. Det teoretiska ramverket kring *normer* och *normmodellen* används nedan för att analysera den andra frågeställningen. Sociala normer i sig är rättssociologiskt relevant att studera med hänsyn till de ovan nämnda byggstenarna och kan undersökas med hjälp av olika verktyg. Normmodellen är ett sådant verktyg och är alltså en form av analysmodell särskilt inriktad på just sociala normer vilket gör det till en relevant aspekt i den kontext som studeras i detta examensarbete. Ambitionen i detta arbete är alltså att utifrån ett rättssociologiskt perspektiv granska sambandet mellan rätten och sociala normer relaterat till polisens arbete kring vittnessäkerhet.

1.4 Avgränsningar

Detta arbete avgränsas till att endast behandla vittnessäkerhet och de olika åtgärder som används för att garantera vittnessäkerhet. Enbart den svenska Polismyndigheten inkluderas av praktiska skäl och eftersom det är den svenska kontexten som i detta fall är intressant. Intervjupersonerna består av individer som är anställda på Polismyndigheten eftersom det framförallt är polisen som ansvarar för arbetet med vittnessäkerhet och vittnesskydd i Sverige (Polisen 2019e). Däremot behandlas inte kvalificerad skyddsidentitet (skydd för poliser) eller vittnen som är intagna i Kriminalvården i arbetet. Även om detta är intressanta aspekter så ligger de inte inom ramen för detta examensarbete och därför utesluts dessa.

1.5 Disposition

Examensarbetet börjar med att presentera en inledning där ämnet introduceras. Detta avsnitt inkluderar också en problemformulering, syfte och frågeställningar, rättssociologisk relevans, avgränsningar och en disposition. Efter detta följer ett avsnitt om bakgrund vilket innehåller begreppsdefinitioner och en beskrivning av rättsläget där relevant lagstiftningen presenteras kortfattat. Det tredje avsnittet är tidigare forskning och sedan presenteras det teoretiska ramverk som används. Därefter följer en redogörelse för arbetets metod vilket inkluderar metodval, urval, tillvägagångssätt, etiska ställningstaganden samt validitet och reliabilitet. Efter detta följer avsnittet resultat där intervjuernas innehåll presenteras ingående. Vidare inkluderas sedan ett avsnitt om analys vilket i sin tur leder fram till ett diskussionsavsnitt och framtida forskning. Avslutningsvis presenteras slutsatser utifrån examensarbetets frågeställningar. Till sist inkluderas en komplett referenslista över allt det material som har använts i arbetet och relevanta bilagor.

2. Bakgrund

2.1 Begreppsdefinitioner

Nedan förklaras och definieras de relevanta begreppen *vittne* och *vittnessäkerhet* utifrån hur de används i detta examensarbete.

2.1.1 Vittne

Fokuset i detta examensarbete är ett antal anställda på Polismyndigheten och därför utgår arbetet från polisens definition av vad ett vittne är. Enligt Polisen (u.å.) är man ett vittne ifall man själv har sett ett brott begås eller har gjort någon form av observation i samband med brottstillfället, alternativt om man har uppmärksammat något innan eller efter brottet som relaterar till gärningsmannen eller brottsoffret. Vittne har förklarats utifrån Polismyndighetens definition, vilket innebär att när intervjupersonerna använder detta begrepp vid intervjutillfällena bör de basera sin tolkning på samma definition. Detta minskar risken för missförstånd.

2.1.2 Vittnessäkerhet

Begreppet vittnessäkerhet används på ett flertal områden och är brett. Vittnessäkerhet påverkar flera olika aspekter i samhället och det kan uppfattas på flera olika sätt. Därför är det viktigt att ha en tydlig definition på vad begreppet innefattar i det specifika fallet. I detta arbete definieras begreppet vittnessäkerhet som hur ett vittne garanteras säkerhet av polisen genom någon av följande åtgärder: kontaktförbud, skyddade personuppgifter och särskilt personsäkerhetsarbete. Denna definition görs utifrån en egen tolkning baserat på de åtgärder som Polismyndigheten använder inom området.

2.1.3 Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten

Polisens verksamhet är uppdelad i sju polisregioner (Polisen 2019b). Enligt Polismyndighetens riktlinjer för Brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten (Polisen 2017), hädanefter förkortat BOPS, har varje polisregion en enhet som ansvarar för detta arbete. Polisområdena ansvarar i sin tur för att hantera det operativa brottsoffer- och säkerhetsarbetet (ibid. s. 13). Inom Polismyndigheten ska alla anställda besitta kunskap om detta arbete men hos BOPS ska det "finnas särskilt utsedd personal med kompetens att genomföra skyddsåtgärder baserade på utförda riskanalyser på individnivå" vilka t ex består av analytiker och brottsoffer- och personsäkerhetshandläggare (ibid. ss. 13–14). Detta innebär alltså att hela Polismyndigheten har ett ansvar för vittnessäkerheten där lokalpolisområdet, t ex poliser i yttre tjänst, har ett ansvar för kontaktförbud medan BOPS ansvarar för andra skyddsåtgärder såsom särskilt personsäkerhetsarbete (ibid. ss. 13–14).

2.2 Beskrivning av rättsläget

Nedan presenteras en översiktlig beskrivning av den relevanta lagstiftningen vilken behandlar vittnessäkerhet och hur man arbetar med att ge skydd för vittnen genom olika åtgärder. Lagstiftning som behandlar *kontaktförbud*, *skyddade personuppgifter* och *särskilt personsäkerhetsarbete* presenteras nedan. Denna beskrivning har gjorts genom sökningar efter lagstiftning på riksdagens hemsida utifrån de åtgärder som används. Den kompletta lagstiftningen lästes sedan och ett urval för vad som skulle inkluderas gjordes baserat på relevans vilket är anledningen till att inte alla paragrafer beskrivs närmare nedan.

2.2.1 Kontaktförbud

Lag om kontaktförbud reglerar ett förbud om att en individ inte får besöka, förfölja eller kontakta en viss person (SFS 1988:688). Enligt 1§ kan kontaktförbud beviljas då särskilda omständigheter ligger till grund som gör att det finns en risk att individen kommer begå brott mot, förfölja eller på alternativa sätt trakassera den som söker att upprätta ett kontaktförbud (ibid.). Vid denna bedömning beaktas huruvida individen tidigare gjort sig skyldig till brott mot någon (ibid.). I 1 a § regleras hur kontaktförbud bör hanteras vid fall där individer har en gemensam bostad (ibid.).

2 § reglerar det utvidgade kontaktförbudet vilket innebär att om detta blir beviljat får individen inte vistas i närheten av personens bostad, arbetsplats eller andra vanligen för individen besökta platser (SFS 1988:688). Utöver detta kan också elektronisk övervakning beslutas om vid eventuella överträdelser (ibid.). Bryter individen mot det utvidgade kontaktförbudet så kan detta resultera i ett särskilt utvidgat kontaktförbud, samt elektronisk övervakning, vilket innefattar samma kriterier som ovan fast inkluderar ett större område (ibid.). 5 § behandlar delgivning om kontaktförbud medan 6 § och 6 a § uppger regleringarna för kontaktförbud som gäller gemensam bostad och att det i dessa fall ska hanteras skyndsamt (ibid.). Åklagarens roll i processen regleras i paragraferna 7 § till 13 a § vilket bl a inkluderar att de beslutar om kontaktförbud ska införas (ibid.).

2.2.2 Skyddade personuppgifter

Åtgärden skyddade personuppgifter finns i tre olika typer av varierande intensitetsgrad: sekretessmarkering, skyddad folkbokföring och fingerade personuppgifter (Polisen 2019c). Dessa åtgärder presenteras nedan närmare utifrån gällande lagtext.

Lagstiftningen om *sekretessmarkering* regleras i Offentlighets- och sekretesslag 5 kap. 5 § (SFS 2009:400). I de fall då sekretessmarkering beviljats så innebär detta att en uppgift som annars antas vara allmän handling måste markeras med en särskild anteckning som innebär att den inte får lämnas ut (ibid.). Anteckningen ska innehålla tillämplig sekretessbestämmelse, datum och vem som gjort anteckningen. Lagstiftningen om *skyddad folkbokföring* regleras genom 16 § och 17 § i Folkbokföringslag (SFS 1991:481). Den 16 § uppger att folkbokföring på annan ort än där individen i fråga egentligen är bosatt kan bli beviljat om det föreligger särskild risk att en person som ansöker kan bli utsatt för brott, detta gäller även familjemedlemmar (ibid.). Polismyndigheten och socialnämnden är enligt 17 a § skyldiga att bistå vid utredningar av denna typ (ibid.). Lag om *fingerade personuppgifter* anger i 1 § att den som inte kan få tillräckligt skydd genom skyddad folkbokföring kan beviljas fingerade personuppgifter (SFS 1991:483). Även familjemedlemmar folkbokförda på samma adress kan bli tilldelade fingerade personuppgifter (ibid.). Polismyndigheten är enligt 2 § ansvariga för att godkänna ansökan och medgivandet meddelas sedan till den berörda individen (ibid.). Den 6 § uttrycker att Polismyndigheten snarast efter beviljande ska se till att detta registreras i folkbokföringen (ibid.). Enligt 7 § ansvarar även Polismyndigheten för att bistå personer med fingerade personuppgifter med hjälp i exempelvis myndighetskontakter (ibid.).

2.2.3 Särskilt personsäkerhetsarbete

I Polislagen 2 a § anges att "Polismyndigheten får bedriva särskilt personsäkerhetsarbete i fråga om vittnen och andra hotade personer" (SFS 1984:387). Detta regleras närmare i Förordning om särskilt personsäkerhetsarbete m.m. (SFS 2006:519). Den individ som beviljas särskilt personsäkerhetsarbete ska enligt 1 § erhålla hjälp från Polismyndigheten med de säkerhetsåtgärder och myndighetskontakter som krävs (ibid.). I 2 § regleras vilka individer som har rätt till särskilt personsäkerhetsarbete, vilket inkluderar bl a vittnen (ibid.). Enligt 3 § kan

särskilt personsäkerhetsarbete beviljas då "det finns en påtaglig risk för att allvarlig brottslighet riktas mot hans eller hennes eller en närståendes liv, hälsa, frihet eller frid" (ibid.). 4 § uppger övriga kriterier som också behöver vara uppfyllda för att denna åtgärd ska kunna användas (ibid.). Individens information måste bedömas vara av intresse för den rättsliga processen och delgivandet av dessa uppgifter måste korrelera till en risk att individen utsätts för brott (ibid.). Dessutom krävs också att individen är intresserad av att samarbeta med polisen, planeras ha rätt att uppehålla sig i Sverige och att alternativa åtgärder för att garantera individens säkerhet inte är nog (ibid.).

I den 6 § framkommer att det ska finnas särskilda personsäkerhetsenheter som bedriver detta arbete (SFS 2006:519). Vid särskilt personsäkerhetsarbete reglerar 7 § att Polismyndigheten, Kriminalvården och andra relevanta myndigheter ska samarbeta (ibid.). När särskilt personsäkerhetsarbete anses behövas så ska detta enligt 8 § prövas snarast av en personsäkerhetsenhet (ibid.). Den 10 § anger att personsäkerhetsenheten som tar hand om det specifika fallet beslutar om åtgärderna ska avslutas (ibid.). Polismyndigheten har enligt 16 § rätt att presentera föreskrifter vilka behandlar hur det särskilda personsäkerhetsarbetet praktiskt ska implementeras inom polisen och hur beslut om ersättning ska fattas (SFS 2006:519). Den 18 § anger att Polismyndigheten även får lov att samarbeta med "utländska brottsbekämpande myndigheter" gällande särskilt personsäkerhetsarbete (ibid.).

3. Tidigare forskning

I avsnittet nedan följer en redogörelse av tidigare forskning avseende vittnessäkerhet. Till en början ges en förtydligande presentation av tillvägagångssättet för den genomförda litteraturöversikten. Detta för att metoden tydligt ska framgå och för att framtagningen av den tidigare forskningen ska kunna replikeras samt förstås. Efter detta presenteras relevant tidigare forskning på det valda området. Utöver detta presenteras en svensk utredning som behandlar bl a åtgärder för vittnessäkerhet. Detta för att bidra till en fördjupad kunskap och insikt på området.

3.1 Tillvägagångssätt för litteraturoversikt

Litteraturoversikten som gjorts har utgått från Brymans fem-steps-modell (2018, s. 144). Till en början valdes i det första steget det ämne som skulle behandlas och vilka kriterier som är aktuella (ibid. s. 144). Det valda ämnet är vittnessäkerhet och artiklarna behandlar därför vittnen och vittnesskydd ur olika synvinklar och i olika länder. Kriterierna som användes är *peer reviewed* (anonymt faktagranskade artiklar) och artiklar skrivna på engelska. Kriteriet *peer reviewed* valdes för att säkerställa att resultaten bestod av faktagranskad forskning. Vid en sökning på "Vittnessäkerhet" OR "Vittnesskydd" kombinerat med *peer reviewed* fanns inga träffar och därför gjordes avgränsningen till engelskspråkiga artiklar. Databasen som användes är EBSCO LUBsearch eftersom det är en stor databas med mycket innehåll. I det andra steget söktes artiklar av relevans för ämnet fram genom en rad kombinationer av sökord (ibid. s. 144). De slutliga sökorden är "*Witness protection*" AND "*Witness security*" AND *Police* vilket resulterade i 22 artikelträffar.

I det tredje steget gjordes bedömningar över vilka artiklar som slutligen skulle inkluderas (Bryman 2018, s. 144). Utifrån detta lästes dessa igenom och artiklar eliminerades utifrån att de inte är relevanta för ämnet. De flesta artiklarna som togs bort behandlade istället aspekten informanter och är därför inte relevanta för detta examensarbete. Dessutom räknades en del artiklar inte som forskning utan är andra typer av texter, exempelvis kommentarer på rättsfall. Slutligen resulterade detta i ett urval av sex stycken artiklar. I Brymans (ibid. ss. 144–145) fjärde steg menar han att en deskriptiv analys ska göras. Denna visade att artiklarna är publicerade år 2000, 2005, 2012 (två artiklar), 2015 och 2018. Det finns en bred spridning i artiklarnas geografiska fokusområde som utgörs av Tjeckien, USA och Skottland, Rwanda, Rumänien, Bangladesh och Thailand. I det femte och sista steget gjordes den tematiska analysen vilken presenteras nedan (ibid. ss. 146–147).

3.2 Relevant tidigare forskning

I detta avsnitt beskrivs artiklarna som valts ut som tidigare forskning. Då alla artiklar anses lika relevanta för detta examensarbete presenteras de nedan utan inbördes ordning. Avsnittet konkluderas med en sammanfattande kommentar om artiklarnas relevans.

I artikeln *The Institutional Framework For Witness Protection* av författaren Adrian Constantin Dogărel (2012) behandlas Rumäniens vittnesskyddsprogram och hur den institutionella strukturen är uppbyggd. Den aktuella lagstiftningen och exempelvis användandet av åtgärderna omlokalisering till hemliga adresser, nya identiteter, säkra transporter och bevakning av vittnets bostad beskrivs. Dessutom presenteras lagstiftningens tillkomst och vilka som ansvarar för vittnesskyddet (ibid.). Flera aspekter räknas upp vilka förklarar det ansvar som det Nationella kontoret för vittnesskydd (*National Office for Witness Protection*) samt dess olika avdelningar har i processen (ibid.). Dogărel (ibid.) gör även en analys av den kompetens som detta kontor har i frågor som rör vittnessäkerhet.

Jacek Dworzeckis (2018) artikel *Special operations with respect to witness protection in the Czech Republic* handlar om de olika åtgärder för vittnesskydd som används i Tjeckien. De olika åtgärderna beskrivs och förklaras ingående samt under vilka omständigheter de används (ibid.). Ett avsnitt i artikeln fokuserar specifikt på anonyma vittnen som en form av vittnessäkerhetsåtgärd och författaren beskriver när man enligt gällande rätt kan ta till denna mer omfattande typ av åtgärd (ibid.). Resterande delar av artikeln behandlar de andra åtgärderna mer generellt och den relevanta lagstiftningen presenteras (ibid.). Ett exempel på en sådan åtgärd är polispatrullering runt en skyddspersons bostad (ibid.).

Artikeln *Police Protection of Intimidated Witnesses: A Study of the Strathclyde Police Witness Protection Programme* av Nicholas Fyfe och Heather McKay (2000) beskriver till en början hur vittnesskyddsprogram fungerar med fokus på USA, bl a genom omlokalisering och nya identiteter. Efter detta beskriver författarna hur man i Skottland arbetar med vittnesskydd utan att ha ett nationellt vittnesskyddsprogram genom vad som kallas Strathclyde-modellen, framförallt genom t ex omlokalisering, stöd och förmedling (ibid.). Dessa länders arbetssätt jämförs sedan med varandra (ibid.). I artikelns andra del lyfter Fyfe och McKay (ibid.) in utdrag ur intervjuer med advokater, åklagare och poliser där dessa ger sin syn på vittnesskydd och problemet kring "*witness intimidation*". Dessa intervjupersoner menar bl a på att det är viktigt att ha någon form av vittnesskyddsprogram på plats då det bidrar till ett mer strukturerat arbetssätt kring

att skydda vittnen, men även att det kan vara svårt med mer ingripande åtgärder i vittnesskyddsprogrammet då människor inte vill ge upp sitt gamla liv (ibid.).

I artikeln *Witness Protection Model for the Royal Thai Police* av Samroeng Saengtrong och Sunee Kalyajit (2012) diskuteras Thailands polisstyrka (*the Royal Thai Police*) och den modell som används för att hantera vittnesskydd. Syftet med artikeln är att undersöka hur denna modell fungerar och vilka brister som finns för att ge polisstyrkan ett lämpligt sätt att utforma skyddet för vittnen (ibid.). Metoden som användes för att besvara detta var djupintervjuer och delfimetoden – *Delphi Technique* (ibid.). Utifrån de resultat som presenteras görs sedan en diskussion kring dels problem och begränsning för polisstyrkan, dels hur en korrekt modell ska hittas för att behandla vittnesskydd (ibid.). Artikeln avslutas sedan i en rad rekommendationer hur de bör gå tillväga för att uppnå detta, bl a efterfrågas fler resurser, en tydlig ansvarsfördelning och mer informerande åtgärder för vittnen (ibid.).

Göran Sluiter (2005) skriver i sin artikel *The ICTR and the Protection of Witnesses* om de problem som finns i Rwanda gällande benägenhet att vittna. Författaren beskriver ingående varför det är viktigt att folk vittnar, vilka olika aspekter man behöver ta hänsyn till för att det ska bli en rättvis rättsprocess för alla inblandade parter samt olika faktorer som kan påverka vittnesbenägenheten i landet, exempelvis rädsla för att som vittne bli utsatt för brott eller hot om våld (ibid.). Sedan går Sluiter (ibid.) mer specifikt in på hur vittnesskydd hanteras och används i *International Criminal Tribunal for Rwanda* (ICTR). Enligt Sluiter (ibid.) används olika typer av vittnesskyddsåtgärder i form av t ex anonyma vittnesmål vilket är den nuvarande rutin som används i förebyggande syfte. Däremot menar han på att detta medför problem i form av rättssäkerheten och allas rätt till att få en rättvis rättegång och att denna rutinen därför behöver utvecklas och förbättras (ibid.).

A. K. M. Sohel Habib Nowrozs (2015) artikel *Witness and Victim Protection Laws of Bangladesh: A Need for a New Law* handlar om avsaknaden av lagstiftning kring vittnen och offer i Bangladesh. I detta examensarbete behandlas endast vittnesaspekten då det faller sig inom ramen för syftet. I början av artikeln redogörs för vad ett vittne är och hur den lagliga grunden för att bevilja vittnesskydd ser ut internationellt (ibid.). Den

metod som används är innehållsanalys och analys av rättsfall (ibid.). Syftet med detta är att utvärdera nödvändigheten för en ny lagstiftning som behandlar vittnen och målsäganden och hur detta kan säkerhetsställa de grundläggande rättigheterna för skydd i samband med rättsprocesser och brottsutredningar (ibid.). Avslutningsvis presenteras utifrån resultaten en rad rekommendationer för detta och författaren drar slutsatsen att det finns behov för en ny lag och att exempelvis åtgärderna skyddat boende, omlokalisering, ny identitet och möjligheten till ett oidentifierbart vittnesmål genom bl a användning av förvrängd röst bör införas (ibid.).

3.2.1 Relevans

Sammanfattningsvis bidrar alla ovanstående artiklar med olika internationella perspektiv på vittnessäkerhet som anses relevanta för denna studie. Det finns givetvis begränsningar med denna tidigare forskning, då ingen avgränsning gjorts avseende år för publikation så ingår även artiklar vilka publicerats så tidigt som år 2000. Detta är till viss del problematiskt då nya lagar och åtgärder kan ha introducerats efter att forskningen gjordes. Detta innebär att exempelvis Fyfe och McKays (2000) artikel kanske inte är lika relevant i dagsläget som en senare publikation, t ex Dworzecki (2018). Det finns givetvis en skillnad mellan Sverige och andra länder, vilket bidrar till att resultaten som framkommer i den tidigare forskningen inte fullständigt kan appliceras på en svensk kontext, däremot är de fortfarande av intresse då det trots vissa skillnader även finns många likheter med Sverige. Trots potentiella begränsningar så kan alla dessa artiklar på olika sätt bidra till en förståelse och viktig kunskap om hur vittnessäkerheten ser ut och är därför alla viktiga att inkludera. Dessutom använder sig ett flertal av dessa artiklar av någon form av intervjuer, vilket tyder på metodens relevans inom området. En jämförelse mellan och slutsatser av hur den tidigare forskningen förhåller sig till arbetets resultat presenteras nedan i analysavsnittet.

3.3 Utredning om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring

De ovanstående artiklarna redogör för tidigare forskning angående vittnessäkerhet, men dessvärre ger dessa inte en adekvat bild av den svenska situationen. Det är viktigt att tydligt understryka att utredningar inte kan klassificeras som tidigare forskning i strikt mening utan endast är ett sätt att ge en bättre förståelse för den svenska kontexten.

År 2021 publicerades den utredning som regeringen tillsatt för att bl a ge förslag på åtgärder som kan införas “för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen” och dess anhöriga (SOU 2021:35, ss. 15; 70). Denna utredning har genomförts med bakgrund i den ökade mängden skjutningar som resulterat i en dödlig utgång inom den svenska kriminella gängvärlden (ibid. ss. 15–16). En viktig aspekt i problembilden ligger i de kriminella gängens förmåga att använda sig av otillåten påverkan och skrämselektiker (ibid. s. 81). Vittnen är en av de grupper som riskerar att bli utsatta för hot, trakasserier, våld på annat sätt eller skadegörelse (ibid. s. 81).

En annan del av problembilden är den tystnadskultur som råder inom området (SOU 2021:35, s. 82). Det kan finnas flera anledningar till att personer väljer att inte dela med sig till polisen och rättsväsendet ifall de har kännedom om ett brott som har begåtts specifikt när det gäller gängkriminalitet (ibid. s. 82). Detta är framförallt eftersom personer som utsatts för brott tjänar mer på att inte dela med sig av informationen, exempelvis p g a lojalitet, rädsla för våld eller status (ibid. s. 82). Det finns också en del problem med förtroende för polisen och andra myndigheter, vilket kan påverka villigheten att lämna information om brott (ibid. s. 83). Dessutom kan individer i utsatta områden ofta känna att det är meningslöst att polisanmäla brott om anmälan ändå inte leder till vidare åtgärder (ibid. s. 83).

Med tanke på hur viktigt det är att vittnen är delaktiga i utredningar så är ovanstående problematik oroväckande (SOU 2021:35, s. 373). I dagsläget finns bestämmelser för att både stödja och skydda vittnen, men denna utredning presenterar vidare åtgärder på området (ibid. s. 373). En åtgärd som rekommenderas är att vittnen ska informeras om hur rättsprocessen går tillväga, deras roll samt möjliga stöd- och skyddsåtgärder (ibid. ss. 25–26). Vidare anses att uppgifter som kan användas för att hitta målsäganden och vittnen samt deras anhöriga ska kunna sekretessskyddas i större utsträckning vilket generellt kan öka tryggheten (ibid. s. 26). Utredningen föreslår även att man ska kunna hemlighålla var någonstans en förhörsperson befinner sig genom att denne får delta via länk istället för att infinna sig på plats ifall personen är rädd eller det “finns risk för påtryckningar” (ibid. s. 27). Dessutom görs en bedömning av huruvida en förändring

angående Polismyndighetens regleringar kring arbetet med att skydda bl a vittnen bör göras, men det gällande regelverket anses vara tillräckligt adekvat (ibid. ss. 28–29). Utöver detta diskuteras även implementeringen av anonyma vittnen i svensk lagstiftning, men på g a att det inte anses bidra tillräckligt till utredningar och domslut för att det ska vara försvarbart så rekommenderas detta inte (ibid. s. 25).

4. Teoretiskt ramverk

I följande avsnitt presenteras och redogörs för de teoretiska utgångspunkterna. Avsnittet inleds med en teoretisk genomgång av *befallningsteori*, *nomokrati* och *despoti*. Sedan presenteras också *normer* och *normmodellen*. Dessa teoretiska ramverk bidrar senare till att besvara arbetets frågeställningar.

4.1 Befallningsteorin, nomokrati och despoti

Enligt Jeremy Benthams (1776) befallningsteori är det suveränen som befäller rättsreglerna. En suverän är enligt Benthams definition en individ som har en maktställning inom området och det är också på detta område som suveränen måste befalla rättsregeln (ibid.). För att en regel ska anses vara en rättsregel måste enligt befallningsteorins perspektiv olika villkor uppfyllas (Bentham 1988). Regeln måste befallas av en suverän, antingen en individ eller en grupp (ibid.). Den aktuella regeln riktar sig till understående individer som inkluderas i suveränens maktområde (ibid.). Dessutom ska suveränen, med hjälp av den makt personen eller gruppen har till sitt förfogande, upprätthålla regeln med våld, d v s genom sanktioner (ibid.). John Austin (1832) utvecklar vidare Benthams resonemang kring befallningsteorin med egna perspektiv och idéer.

Sveriges rättssystem domineras av tanken kring nomokrati, d v s regelstyre (Dahlman 2010, s. 19). I en nomokrati står ingen över lagen, inte ens lagstiftaren, utan det är lagen i sig som är högst upp i rättsordningen (ibid. s. 19). Man kan enligt Dahlman (ibid. s. 19) beskriva det som att hela "rättsordningen är ett spel" där det finns allmänna regler som anger ramarna för själva spelet och alla måste följa dessa regler, även lagstiftaren. Detta innebär att hela samhället måste utgå från lagen, vilket brukar kallas *Rule of Law* (ibid. s. 19). I rättsordningar som är en nomokrati har lagstiftare inte samma möjlighet att

påverka, utan har ett begränsat handlingsutrymme eftersom lagstiftningen är det som är av betydelse (ibid. s. 19). Man brukar skilja en nomokrati från en despoti och även *Rule of Law* från *Rule of Men* utifrån de olika rättsordningar dessa inbegriper (ibid. s. 19).

I sin redogörelse för Benthams befallningsteori utgår Dahlman (2010, ss. 18–19) från samhället som despoti vilket innebär att lagstiftaren står över lagstiftningen, alltså att lagstiftaren inte begränsas av lagstiftningen. Befallningsteorin menar att lagstiftaren bestämmer lagar och att de därför också bestämmer den gällande rätten (Bentham 1776). Utifrån detta resonerar Dahlman (2010, s. 16) att en rättsregel alltså måste vara befalld av lagstiftaren för att räknas som en del av den gällande rätten och är detta inte fallet så kan lagen inte heller räknas till den gällande rätten.

Detta perspektiv har en del brister, exempelvis brukar kritiker ta upp att befallningsteorin bortser från faktumet att det finns andra rättskällor än bara lagstiftning i en rättsordning och att det finns regler, grundlagar, som begränsar lagstiftarens makt (Dahlman 2010, ss. 16–17). Däremot finns det inom rättsordningar som exempelvis den svenska rum för både nomokrati och despoti, vilket innebär att inom ramen för de stiftade lagarna så har lagstiftaren möjlighet att fatta beslut så länge dessa förhåller sig inom gränserna för lagarna (ibid. s. 19). Den gällande rätten, i en rättsordning likt Sveriges, är alltså både baserad på gällande rätt för och enligt lagstiftaren, med villkoret att lagstiftaren måste bibehålla lagen i första hand (ibid. s. 19).

4.1.1 Relevans – befallningsteorin, nomokrati och despoti

Detta teoretiska ramverk är av relevans för att besvara examensarbetets första frågeställning som behandlar de åtgärder som används inom Polismyndigheten på området vittnessäkerhet kopplat till den formella rätten. Teorin bidrar med ett djupare perspektiv och en mer ingående förståelse till relationen mellan lagstiftare och det praktiska rättsliga arbetet samt problematiserar lagstiftning och rättsregler ur en komplex synvinkel som nyanserar analysen på ett adekvat sätt. Tillämpningen av begreppen nomokrati och despoti är av relevans för att Sverige ska kunna beskrivas utifrån det komplexa rättssystem som finns där båda dessa aspekter kan identifieras i

olika grad. Befallningsteorin utgår från samhället som despoti vilket innebär att teorin inte fullt kan appliceras eftersom Sverige är en kombination av nomokrati och despoti. Däremot är denna teori fortfarande aktuell att applicera på flera aspekter av mer despotisk karaktär i Sverige. Av dessa anledningar är detta teoretiska ramverk en intressant aspekt att inkludera för att besvara frågeställningen.

4.2 Normer och normmodellen

4.2.1 Normer

Då rättssociologins fokus ligger på att studera förhållandet mellan rätt och samhälle kräver definitionen av normer i en rättssociologisk kontext att man tar hänsyn till både den rättsliga (rättsvetenskapen) och samhällsvetenskapliga aspekten (Baier & Svensson 2018, ss. 18–19). Baier och Svensson (ibid. s. 49) definierar normer i en rättssociologisk kontext som handlingsanvisningar. Utifrån den allmänna definitionen av normer utvecklar Baier och Svensson (ibid. s. 49) en närmare definition som är mer aktuell i rättssociologin. Definitionen är att “normer anvisar handlingar eller gör anspråk på att anvisa handlingar” (ibid. s. 50).

Inom den rättssociologiska normvetenskapen är de normer som är av intresse de som existerar i samhället, alltså i ett socialt sammanhang, och hur dessa normer uppkommer genom sociala gemenskaper, samband och effekter (Baier & Svensson 2018, s. 57). Det är alltså inte endast att normerna är handlingsanvisningar som definierar begreppet utan handlingsanvisningarna måste vara socialt reproducerade (ibid. s. 57). Baier och Svensson (ibid. s. 59) menar på att den slutliga beskrivningen av vad begreppet normer innebär kan sammanfattas av tre aspekter. Normer är för det första imperativ, som för det andra är socialt reproducerade och för det tredje är bidragande till individens tolkning av samhällets och omgivningens förväntningar på hur individen bör bete sig i den specifika sociala situationen (ibid. s. 59).

4.2.2 Normmodellen

Hydén (2002, s. 280) normmodell bygger på föreställningen om att en norm har tre huvudsakliga villkor som bidrar till att de upprätthålls: *vilja och värderingar (V)*, *kunskap och kognition (K)* samt *system och möjligheter (SM)*. Detta kan användas som ett analysverktyg för att mer ingående studera sociala normer. Den första komponenten (V)

hänger ihop med vilka motiv människor har med sitt handlande, alltså vad man ämnar att uppnå med att handla på ett visst sätt (Hydén 2002, s. 285). Dessa motiv platsar i olika motivationssystem som även de bygger på olika faktorer, t ex individens personliga känslor och åsikter kring, moral och solidaritet, men kan även härstamma från yttre faktorer såsom ekonomi, religion och politik (ibid. s. 285).

Det andra villkoret (K) fokuserar framförallt på kognition eftersom vår kunskap enligt Hydén (2002. s. 285) till stor del beror på hur vi faktiskt uppfattar vår omvärld. Vår kognition gällande omvärlden är individuell och baseras bl a på var vi kommer ifrån, kön och genus, vad vi har för utbildning, ekonomiska förutsättningar, samhällsposition och makt i samhället vilket även implementeras på kunskapsbegreppet (ibid. s. 285). I begreppet kunskap, inom normmodellen, inkluderar Hydén (ibid. s. 285) även andra typer av kunskap än den klassiska intelligensbaserade kunskapen såsom social och kommunikativ kompetens som i detta sammanhang kallas för "tyst kunskap".

Det tredje och sista elementet i Hydéns normmodell är (SM) (Hydén 2002, s. 287). Detta grundar sig på de s k systemvillkor som finns i samhället, vilket kan beskrivas som "de objektiva förutsättningarna och möjligheterna för en viss handling" där både naturlagar och samhällsliga lagar medför begränsningar för hur den enskilda individen har möjlighet att handla (ibid. ss. 19–20). Detta påverkar i sin tur vilka värderingar och motiv som kommer att finnas i samhället generellt sett (ibid. s. 287).

4.2.3 Relevans – normer och normmodellen

Användandet av teorin kring normer och normmodellen kan motiveras från dess relevans till den andra frågeställningen vilken behandlar sociala normer. Valet av denna teoretiska utgångspunkt kan alltså anses relevant då det innefattar ett intressant perspektiv för att belysa hur normer spelar en roll i hur ett antal anställda på Polismyndigheten beskriver sitt arbete. Eftersom sociala normer är det som explicit behandlas anses normer och normmodellen vara rätt teoretiska verktyg för att analysera detta. Normer är ett väldigt brett begrepp, men med hänsyn till att detta är ett rättssociologiskt inriktat arbete så används därmed den rättssociologiska definitionen av vad en norm är. Sociala normer är huvudfokuset i den andra frågeställningen, vilket innebär att det är av yttersta vikt att använda ett normperspektiv för att analysera

resultatet. Den mer allmänna begreppsdefinitionen av normer är av betydelse dels för dess funktion i rättssociologins fyra byggstenar, dels för att förstå normer på ett mer allmänt plan. Normmodellen däremot är ett mer djupgående analysverktyg som snarare kan användas för att förstå sig på och analysera uppkomsten och upprätthållandet av de existerande sociala normerna på området. Med tanke på den utgångspunkt som normmodellen har i villkoren (V), (K) och (SM) så är det intressant att i detta arbete använda detta teoretiska ramverk för att undersöka hur dessa framgår och förhåller sig till varandra inom de sociala normerna hos ett antal anställda på Polismyndigheten. De olika villkoren kan redogöras för genom att intervjupersonerna under intervjuerna kan bidra med en förståelse för hur de personligen förhåller sig till dessa villkor. Då normmodellen ger en sammansatt bild av de faktorer som bidrar till upprätthållandet av en social norm är detta en relevant teori som valts för att ge en större förståelse kring detta. Av dessa anledningar är både normer och normmodellen viktiga att inkludera.

5. Metod

I nedanstående avsnitt diskuteras studiens metod utifrån olika aspekter. Till en början presenteras metodvalet, detta följs av en diskussion kring urvalet och sedan en beskrivning av tillvägagångssättet. Avslutningsvis behandlar avsnittet etiska överväganden såväl som *validitet* och *reliabilitet*.

5.1 Metodval

Examensarbetets metodval motiveras utifrån vad som är mest passande sett till att besvara syftet och frågeställningarna vilket bedöms vara *semistrukturerade intervjuer*. Användningen av en kvalitativ metod är högst lämpligt i detta fall då syftet är att öka förståelsen kring individers synsätt, åsikter och värderingar om forskningsämnet (Bryman 2018, s. 561). Den kvalitativa metoden intervjuer beskrivs som ett samtal med en individ angående ett förutbestämt ämne (Lindstedt 2019, s. 102).

Semistrukturerade intervjuer är en flexibel metod som även enkelt kan anpassas efter behov beroende på vilka svar man får av intervjudeltagarna (Bryman 2018, s. 562). Däremot är en nackdel att de öppna frågor som förekommer i semistrukturerade intervjuer kan leda till att man tolkar en del aspekter på ett felaktigt sätt (ibid. s. 259).

Risken för tolkningsfel är svår att helt utesluta så den bör man ha i åtanke, dock kan den minskas genom att intervjudeltagarna ombeds förtydliga och utveckla sitt resonemang vid intervjutillfället om något verkar oklart.

Ett annat metodval som gjorts är att både personliga intervjuer och telefonintervjuer har utförts. När personliga intervjuer genomförs finns det alltid en risk att intervjuaren påverkar intervjudeltagaren genom vad som kallas *intervjuareffekt* (Bryman 2018, s. 287). Detta innebär att intervjuarens närvaro i sig har en tendens att påverka intervjudeltagaren (ibid. s. 287). En stor fördel med personliga intervjuer är att intervjuaren kan anteckna andra aspekter än endast det som sägs, exempelvis kroppsspråk, vilket kan hjälpa i förståelsen av intervjun (ibid. s. 289). När man genomför telefonintervjuer finns det även där både fördelar och nackdelar. En nackdel är att till skillnad från personliga intervjuer så finns inte samma samspel med intervjupersonen eftersom man exempelvis inte kan se kroppsspråket (ibid. s. 263). Dock är telefonintervjuer fördelaktigt och bättre ur effektivitetssynpunkt jämfört med personliga intervjuer då det är både kostsamt och tidskrävande att transportera sig till intervjudeltagaren (ibid. s. 262). Dessutom minskas intervjuareffekten vid telefonintervjuer då deltagarna inte påverkas av intervjuarens fysiska närvaro i samma grad (ibid. s. 262).

5.2 Tillvägagångssätt

Samtliga semistrukturerade intervjuer har genomförts utifrån samma intervjuguide (*Bilaga 1*) vilken har utformats utifrån forskningsfrågorna. Denna inkluderar temana: åtgärder och tillvägagångssätt som finns för att skydda vittnen och vilka sociala normer som finns kring detta hos intervjudeltagarna där fråga ett till fyra fokuserar på examensarbetets första frågeställning, medan fem och sex används för att besvara andra frågeställningen. Intervjuguiden behandlar inte uttryckligen normer, utan ambitionen har istället varit att utifrån intervjupersonernas svar på dessa frågor och deras uttryckta värderingar göra en egen analys baserad i teori kring normer och normmodellen. Intervjufrågorna har besvarats på ett förhållandevis fritt sätt och följdfrågor har formulerats under intervjuernas gång, vilket innebär att intervjuguiden (*Bilaga 1*) inte inkluderar dessa följdfrågor (Bryman 2018, s. 563). Intervjuguiden har alltså använts som en utgångspunkt och har därför endast inkluderat ett färre antal frågor, men med

tanke på intervjuernas semistrukturerade karaktär och hur intervjuguiden kompletterades med följdfrågor vid intervjutillfällena anses detta vara tillräckligt för att besvara arbetets frågeställningar. Efter färdigställandet av intervjuguiden skickades ett introduktionsmail ut till de olika polisregionernas allmänna registrators-mailadresser. Detta mail innehöll kortfattad information om studiens syfte och hur hänsyn tas till etiska riktlinjer. Mailet innefattade även vilka grundkrav som finns på deltagarna, hur deltagande i studien kan vara intressant för de potentiella intervjudeltagarna samt kontaktuppgifter. Utöver detta kontaktades även enskilda individer som är anställda på Polismyndigheten för att bidra till ytterligare möjlighet att nå relevanta intervjudeltagare. När dessa potentiella deltagare sedan svarade, via mejl och telefon, så bokades intervjutillfällena in och genomfördes enskilt. En del intervjudeltagare bidrog även med kontaktinformation till andra potentiella deltagare.

Vid intervjutillfällena har intervjuguiden följts, men eftersom semistrukturerade intervjuer har genomförts ställdes följdfrågor om: saker som varit oklara, det har behövts andra förtydliganden eller andra relevanta frågor tillkommit (Bryman 2018, s. 260). Intervjuerna har genomförts både i person och via telefon beroende på vad som varit tillämpligt. Efter de semistrukturerade intervjuernas genomförande har dessa sedan transkriberats genom att lyssna på aktuell ljudfil samtidigt som talet har skrivits om till text i ett ordbehandlingsprogram. Intervjuerna har kodats med en bokstav (A–H) och sådana uppgifter som eventuellt skulle kunna känneteckna intervjupersonernas identitet har tagits bort i transkriberingsprocessen för att inte riskera deras anonymitet. Detta inkluderar namn, platser och andra specifika detaljer om arbetsplatsen. Transkriberingarna har sedan förvarats lösenordsskyddat.

5.3 Urval

Intervjudeltagarna har hittats genom ett *målstyrt urval*, detta innebär att i förväg uppsatta villkor som understödjer forskningsfrågorna ligger till grund för urvalet (Bryman 2018, s. 498). Den här typen av urval är passande eftersom intervjudeltagarna på så sätt är garanterade att uppfylla det relevanta kravet att de är anställda vid Polismyndigheten. Målstyrt urval är ett *icke-sannolikhetsurval* vilket medför att studiens resultat inte kan generaliseras till att gälla för en större del av befolkningen (ibid. s. 496). I just den här studien är inte någon sådan större del av befolkningen i fokus och

med tanke på att antalet intervjuer är ett begränsat antal kan resultatet inte heller generaliseras till att gälla alla anställda inom Polismyndigheten.

En ytterligare faktor att ta hänsyn till när ett målstyrt urval används är huruvida man ska använda sig av *a priori-urval* eller *villkorligt urval* (Bryman 2018, s. 498). Denna intervjustudie baseras på det förutbestämda kriteriet att intervjudeltagarna ska vara anställda på Polismyndigheten då dessa är de relevanta individerna för att besvara de aktuella forskningsfrågorna, vilket innebär att det är ett *a priori-urval* som är lämpligt (ibid. s. 498). Vidare har ett *bekvämlighetsurval* använts vilket innebär att intervjudeltagarna har bestått av individer som varit tillgängliga för att medverka i denna studie, vilket t ex inkluderar bekantas kontakter (ibid. ss. 243–244). Detta har sedan till viss del vidareutvecklats till ett *snöbollsurval* där de initiala respondenterna som kontaktades har bidragit till att andra relevanta respondenter också kunnat medverka i studien (ibid. ss. 245–246).

Utifrån detta bestod det slutliga materialet av åtta stycken personer anställda inom Polismyndigheten med olika befattningar. Detta grundar sig i den snäva tidsramen för arbetet och respondenternas tillgänglighet. Deltagarna innefattar tre anställda (en civil, två polisutbildade) inom BOPS, två polisutbildade i yttre tjänst, två utredare (en civil, en polisutbildad) samt en säkerhetshandläggare som tidigare varit anställd på BOPS (civil). Intervjupersonerna arbetar på olika geografiska platser i landet. Denna variation av deltagare grundades i ambitionen att få ett nyanserat resultat med olika perspektiv.

5.4 Etiska ställningstaganden

När man ägnar sig åt forskning finns det olika forskningsetiska grundkrav som man måste ta hänsyn till (Vetenskapsrådet 2002, s. 6). Fyra av dessa är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (ibid. s. 6).

Informationskravet innebär att deltagarna har rätt att få information om deltagandet i studien och att detta är frivilligt, samt att de när som helst under studiens gång kan avbryta sitt deltagande (Vetenskapsrådet 2002, s. 7). Bryman (2018, s. 176) menar däremot på att det finns en stor svårighet i att alla intervjudeltagare ska få all den information som behövs för att kunna samtycka. Denna problematik har försökt

minskas på olika sätt. Redan i det introduktionsmail som skickades ut till Polismyndigheten har hänsyn tagits till informationskravet genom att exempelvis studiens syfte beskrivits i korthet och att alla deltagare är anonyma. Individerna har även informerats om detta vid intervjutillfället, samt erhållit information kring de övriga etiska principerna (*Bilaga 2*). Givetvis finns det fortfarande en risk att intervjudeltagarna tolkat detta på ett felaktigt sätt och att viss information fortfarande anses saknas, men genom en tydlig förklaring vid upprepade tillfällen så bör denna risk ha minskats.

Samtyckeskravet betyder att alla som deltar i en studie får bestämma över sin medverkan vilket innebär att samtycke måste inhämtas innan undersökningen påbörjas och intervjuerna genomförs (Vetenskapsrådet 2002, s. 9). Samtycke samlades i denna studie in i två steg, delvis i den ursprungliga förfrågan då individerna ombads ta kontakt ifall de var intresserade, men också mer uttryckligt i början av intervjutillfällena då dessa inleddes med en förfrågan om ifall de samtyckte till deltagandet såväl som att intervjun spelades in.

Konfidentialitetskravet innefattar att personer som deltar i en forskningsstudie "ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem" (Vetenskapsrådet 2002, s. 12). Intervjupersonerna i denna studie har anonymiserats under transkriberingsprocessen genom kodning med en siffra. Dessutom har allt som kan känneteckna en viss person tagits bort ur transkriberingarna för att garantera konfidentialiteten. Avsaknaden av riktiga namn i transkriberingarna är en aspekt som även Bryman (2018, s. 173) lyfter fram och som kan anses uppfyllt utifrån arbetssättet i detta arbete. Röstinspelning av intervjuerna har gjorts och dessa ljudfiler har sedan förvarats i lösenordsskyddad telefon samt låst i datorn som endast skribenterna har tillgång till. Just aspekten att material från intervjuer ska förvaras inlåst tar Bryman (*ibid.*, s. 173) upp som en viktig åtgärd med hänsyn till konfidentialiteten. Den enda personuppgift som har samlats in vid intervjuerna är respondenternas arbetsplats vilket, med hänsyn till dataskyddsförordningen och hur personuppgifter behandlas, har tagits bort i transkriberingarna (Nationalencyklopedin u.å.). Intervjudeltagarna har som tidigare nämnt anonymiserats och kodats med en bokstav i transkriberingarna samt i detta

arbete, men det är enligt Bryman (2018, s. 174) svårt att garantera deltagarna full konfidentialitet i kvalitativa undersökningar även om man använder sig av t ex fingerade namn. Man måste exempelvis vara uppmärksam så att inte intervjudeltagarna kan identifieras genom andra personer och platser (ibid. s. 174). Dessa aspekter har tagits hänsyn till vid genomförandet av detta arbete då all information av denna typ har tagits bort i transkriberingarna.

Nyttjandekravet innebär att datan som samlas in under forskningsprocessen endast får utnyttjas för vetenskapliga syften (Vetenskapsrådet 2002, s. 14). I denna studie gäller detta den information som erhålls vid intervjutillfällena vilken behöver skyddas utifrån de forskningsetiska principerna. Den information som samlats in har endast använts för att sammanställa detta examensarbete och av den anledningen bör nyttjandekravet därför anses vara uppfyllt.

Vid forskning behövs ett godkännande från Etikprövningsmyndigheten vilka gör en prövning av de etiska aspekterna (Etikprövningsmyndigheten u.å.). I dessa fall måste en övervägning göras om huruvida vinsterna överväger riskerna med forskningen. Inom ramen för detta examensarbete har detta gjorts av skribenterna själva och trots att det givetvis finns potentiella risker som med all forskning anses dessa vara hanterbara i förhållande till vikten av att detta området undersöks närmare. Bryman (2018, s. 170) menar på att det är av väsentlig betydelse att överväga de etiska aspekterna för att kunna "fatta välgrundade beslut" om hur man bör gå tillväga i sin forskning. Det är alltså väldigt viktigt att forskarna har en medvetenhet om de etiska överväganden som ska göras (ibid. s. 170). Inför detta examensarbete har de etiska principerna noga studerats och övervägts för att skribenterna ska vara medvetna om de etiska problem som kan uppkomma i forskningen och hur dessa ska hanteras och avhjälpas på bästa möjliga sätt.

5.5 Validitet och reliabilitet

Begreppen validitet och reliabilitet används i forskningsundersökningar för att bedöma kvaliteten (Lindstedt 2019, s. 115). Nedan följer en diskussion kring hur dessa förhåller sig i detta arbete. Inom kvalitativ forskning så sker inte samma mätande som vid kvantitativ metod vilket innebär att begreppens innebörd måste anpassas till viss del för att kunna appliceras (Bryman 2018, s. 465).

Validiteten av en forskningsstudie kan delas upp i begreppen *intern* och *extern validitet*. Intern validitet innebär i kvalitativ mening att de observationer som görs, alltså datan från intervjutillfällena, ska stämma överens med de teoretiska begrepp som presenteras (Bryman 2018, s. 465). Hänsyn har tagits till den interna validiteten genom att den analys som gjorts och de slutsatser som har dragits noga presenterats och förklarats för att förtydliga hur datan överensstämmer med de teoretiska begreppen. Dessutom finns en trovärdighet i de deltagare som valts ut då de är anställda på Polismyndigheten och därför bidrar till en berättigad bild av problemområdet. Extern validitet behandlar hur det resultat som presenteras i studien har möjlighet att generaliseras till andra sociala situationer och miljöer (ibid. s. 466). Den externa validiteten är benägen att vara bristande i en stor del av den kvalitativa forskningen (ibid. ss. 466–467). Denna intervjustudie baseras på ett begränsat antal intervjuer och är därför inte generaliserbar vilket påverkar den externa validiteten.

Även inom reliabilitet kan en uppdelning göras mellan *extern* och *intern reliabilitet*. Extern reliabilitet handlar om huruvida det går att replikera en viss undersökning (Bryman 2018, s. 465). Den här aspekten blir ofta ett problem i kvalitativa studier eftersom man inte kan frysa den sociala omgivningen eller få deltagare att säga exakt samma sak flera gånger (ibid. s. 465). I denna intervjustudie har detta problem försökt avhjälpas så mycket det går genom att ha en utförlig metodbeskrivning. Dock kan en replikerad studie aldrig bli helt och hållet densamma eftersom intervjupersonerna är anonyma och därför inte kan intervjuas igen. Det finns inte heller något som säger att deltagarna hade sagt samma saker om de intervjuades igen och att svaren tolkats likadant. Intern reliabilitet inom kvalitativ forskning innebär att de olika personerna som utgör forskarlaget för den specifika undersökningen är överens om vilken tolkning man ska göra av forskningens resultat (ibid. s. 465). I den här undersökningen har skribenterna redan i förväg haft en diskussion och är i samförstånd kring detta. Det finns en tydlig plan och ett strukturerat tillvägagångssätt för hur intervjuerna ska ske samt förs en öppen dialog kring relevanta tolkningar. Risken för att skribenterna ska differera i sina tolkningar anses därför vara minskad.

6. Resultat

I avsnittet nedan redovisas resultatet från datainsamlingen som gjorts utifrån de semistrukturerade intervjuerna med anställda inom Polismyndigheten. Dessa har transkriberats och i det följande avsnittet presenteras de delar av intervjuerna som faller sig relevanta för examensarbetets frågeställningar. Först presenteras resultatet som faller inom ramen för den första frågeställningen under 6.1, vilket presenteras genom underrubriker som berör hur intervjupersonerna beskriver åtgärderna: Resultat – kontaktförbud, Resultat – skyddade personuppgifter och Resultat – särskilt personsäkerhetsarbete. Detta följs av resultatet som berör den andra frågeställningen vilket presenteras under 6.2 och behandlar temat sociala normer hos intervjudeltagarna. Även här presenteras resultatet genom underrubriker vilka här är uppdelade utifrån de teman som behandlades i intervjuerna, dessa var: brister inom åtgärderna, arbetet med vittnessäkerhet, kunskap om åtgärder och vittnessäkerhet samt förslag på förbättringar. Nedan refereras intervjudeltagarna, p g a deras garanterade anonymitet och konfidentialitetskravet, till som intervjuperson – IP (A–H). Dessa intervjupersonerna arbetar, som tidigare nämnt, inom olika befattningar på Polismyndigheten. IP (A) och IP (E) arbetar både i yttre tjänst, IP (B) är civil utredare medan IP (F) är polisutbildad utredare. Därutöver är tre deltagare anställda på BOPS varav IP (C) och IP (G) är polisutbildade medan IP (D) är civil. Dessutom var IP (H) tidigare anställd vid BOPS men arbetar nu som säkerhetshandläggare och är civil.

6.1 Åtgärder och tillvägagångssätt för att skydda vittnen

Vid intervjutillfällena delgav individerna olika perspektiv på hur de i sina arbeten på Polismyndigheten arbetar med olika åtgärder för vittnessäkerhet. Till en början menade IP (E) på att arbetet med vittnessäkerhet kan påbörjas redan ute på fältet genom att “ta en person åt sidan och prata där det inte syns framför alla andra” ifall gärningsmän eller misstänkta finns närvarande.

6.1.1 Resultat – kontaktförbud

Flera av intervjupersonerna redogjorde för hur tillvägagångssättet kring kontaktförbud ser ut. IP (F) menade på att frågan om kontaktförbud “är ju nåt som alltid ska ställas” och utifrån detta upprättas en anmälan. Vidare menade IP (B) att ansökningar om

kontaktförbud kan komma in via telefonsamtal från den utsatta individen. Flera intervjupersoner uppgav sedan att ett förhör då hålls för att etablera bakgrunden till det upplevda behovet. Efter detta berättade IP (A) att det sen är "åklagaren som beslutar om det ska bli det" och vidare att ifall ett kontaktförbud utfärdas så är det poliser i yttre tjänst som "måste verkställa att vederbörande bli delgiven" samt upprätthålla dessa genom att exempelvis åka på anmälningar om överträdelser. IP (B) ansåg att det utifrån en utredares perspektiv inte finns så mycket verktyg att jobba med, vilket beskrivs nedan:

Det enda som finns i mina [verktyg] är kanske just att informera om möjligheterna att ansöka om kontaktförbud och ehh... Sen är det ju också såna grejer med olika stödorganisationer som ehh... Man kan vända sig till med frågor och där de också har vissa- ja men stöd och skyddsfunktioner.

Gällande kontaktförbud så ansåg majoriteten av intervjupersonerna att åtgärden kontaktförbud fungerade mindre bra eftersom de inte upprätthålls och det kan ske många överträdelser innan hotaktören får några konsekvenser för det. Ett verktyg som intervjupersonerna nämnde i samband med kontaktförbud var fotboja vilket IP (G) uppgav att åklagare kan besluta om på rekommendation från BOPS. IP (D) angav att BOPS gärna vill ha fler fotbojor för att förenkla sitt arbete och att förändringar som gjorts i lagstiftningen för att tillåta detta på fler nivåer, tyder på att även lagstiftaren vill det. Vidare menade IP (D) på att fotboja är "det enda vi har i verktygslådan som riktar sig på hotaktörer" utöver riskreducerande insatser.

6.1.2 Resultat – skyddade personuppgifter

IP (E) redogjorde för hur poliser i yttre tjänst kommer i kontakt med skyddade personuppgifter genom individer som har detta och beskriver hur detta möte går till:

Vi måste ju ändå veta vem det är vi pratar med och sen hanteras det ju i våra system när vi avrapporterar, alltså eh... Om någon har skyddade personuppgifter så kommer det ju upp i våra system så skyddas ju det i- i de förhör eller i det vi skriver så att säga, så inte det [identifierande uppgifter] ska vara [kvar] om man sen tar ut förundersökning och så.

IP (G) redogjorde däremot för hur BOPS arbetar med skyddade personuppgifter och menade på att BOPS ofta rekommenderar individer i traumatiska situationer att ansöka om detta hos Skatteverket. Vidare uppgav IP (G) att BOPS i dessa fall ombeds ge ett

yttrande "som stärker eller avfärdar behovet" och IP (D) menar att Skatteverket är i behov av detta eftersom "de kan ju inte göra slagningar i polisiära system och bedöma hur farliga individer det är".

6.1.3 Resultat – särskilt personsäkerhetsarbete

När BOPS sedan får in anmälningar från övriga Polismyndigheten så finns det olika åtgärder som kan användas. Enligt IP (G) hanteras de åtgärder som finns för särskilt personsäkerhetsarbete utifrån en sekretessbelagd handbok. IP (G) menade även på att bl a utlandsplacering med fingerade personuppgifter kan förekomma i restriktiva fall. IP (D) beskrev att de åtgärder som används inom BOPS exempelvis inkluderar information, stöd och förmedling till bl a ideella verksamheter av olika slag, omlokalisering och skyddat boende, tekniskt skydd i form av olika personlarm, stöd under rättegång t ex målsägandebiträde, säkra transporter till och från boenden eller rättegångar, säkerhetsbesiktningar av hem och arbetsplatser, säkerhetssamtal om fysiskt och digitalt skydd, rondering av patruller och hundenheter, säkra rättegångar och förstärkt personskydd genom bl a livvakter. Därutöver menar IP (D), som tidigare nämnt, att riskreducerande insatser är en åtgärd som riktas mot hotaktören och vidare att den har varit väldigt framgångsrik. IP (D) beskriver riskreducerande insatser som en särskild samtalsmetodik vilken utförs av specialutbildade förhandlare från insatsstyrkan. Vidare menade IP (D) att detta innebär att dessa samtalar med hotaktörerna, vilka ofta befinner sig i en form av kris, för att diskutera "hotaktörernas specifika intresse av att sluta begå brott". Avslutningvis ansåg IP (G) att lagstiftningen generellt på området vittnessäkerhet är tillräcklig, "hanterbar och bra uppbyggd".

6.2 Åsikter om vittnessäkerhet hos ett antal anställda inom Polismyndigheten

I samband med intervjuerna tillfrågades samtliga deltagare om sina åsikter angående vittnessäkerheten generellt. Detta inkluderar både negativa och positiva åsikter samt förslag på förbättringar vilka nedan presenteras. För att besvara den andra frågeställningen presenteras åsikter och värderingar från intervjudeltagarna som sedan ligger till grund för genomförandet av analysen och därmed hur de sociala normer som ett antal anställda inom Polismyndigheten har kan förstås. Till följd av detta presenteras de sociala normerna alltså inte i detta avsnitt, utan detta återkommer i analysavsnittet.

6.2.1 Brister inom åtgärderna

Till en början menade IP (A) på att kontaktförbud är "tandlöst" och beskriver det enligt följande:

Polisen i hela Rättssverige- asså hela Rättssverige har ju inget bra system kan jag inte påstå, eh... För om vi tar kontaktförbudet nu så, amen det är ju ganska lätt att överskrida och vem ska ha koll på om du överskrider eller inte? Nej, det är till och med- jag har varit med om att man gör utvidgade kontaktförbud, hur ska vi ha koll på att han inte går på den här gatan?

Även IP (E) delade denna åsikt och ansåg vidare att kontaktförbudet inte är speciellt effektivt i dagsläget. IP (F) uttryckte också samma åsikt och menade på att:

Det beror ju lite på vad det handlar om, men det krävs ju ett par stycken för att en åklagare ska gå in och agera ordentligt. Där kan man väl tycka att det kunde- ah vara bättre kan man tycka men... Det är många överträdelser för att det ska hända nåt, man kan tycka det är lite frustrerande

När det kommer till den mer ingripande åtgärden omlokalisering till skyddat boende så menade IP (D) på att det finns uppenbara brister i samband med detta då de tillgängliga skyddade boendena skiljer sig åt beroende på var man befinner sig, alltså i vilken kommun. IP (D) angav vidare att trots den samverkan som existerar mellan kommuner så finns det fortfarande stora behov som inte kan mötas på alla platser vilket resulterar i att alla inte får den hjälp de behöver. Dessutom uttryckte IP (D) att detta är problematiskt eftersom Polismyndigheten inte ansvarar för de skyddade boendena:

Där är socialtjänstlagen jättetydlig, det är kommunerna som har ansvaret för skyddade boenden, stöd och skydd för alla som befinner sig i kommunen och har utsatts för ett brott. Men alla kommuner följer ju inte socialtjänstlagen och gör de inte det då är det inte så mycket vi kan göra åt saken.

6.2.2 Arbetet med vittnessäkerhet

Vid tillfrågan om hur intervjudeltagarna anser att vittnessäkerheten fungerar generellt uppgav IP (G) att det fungerar bra inom BOPS och även att detta är fallet inom övriga polisen med tanke på att BOPS inte skulle kunna hantera fler anmälningar utifrån de existerande resurserna. IP (E) håller delvis med om att det fungerar bra inom polisen men ansåg att en uppenbar brist finns vid kontaktförbuden. IP (D) hade åsikten att en del aspekter fungerar bra och nämner då framförallt de riskreducerande insatserna men

att det finns stora problem med skyddade boenden och den låga kvantitet fotbojor som används idag. IP (A) uttryckte åsikten att, som tidigare nämnt, Rättssverige är bristande och att systemet för vittnessäkerhet inte är bra. IP (B) upplevde att systemet inom polisen fungerar bättre när det gäller målsäganden än vittnen och att vittnessäkerheten därför delvis är bristande. Även IP (C) menade på att vittnessäkerheten är bristande och ansåg att:

Ja det har ju hänt [en] förändring de senaste tio åren till det sämre när det gäller eh- grov brottslighet, utpressning, mordförsök, skjutningar, mord och sånt, vilket gör att det är fler personer som vittnar i uppmärksammade [fall] eller rättegångar och det sker ju också- har också skett flera eh- riktigt allvarliga våldshändelser mot vittnen så att av de anledningarna så behövs det sättas in mer resurser för att arbeta med vittnessäkerhet.

6.2.3 Kunskap om åtgärder och vittnessäkerhet

När intervjudeltagarna tillfrågades om huruvida de ansåg att anställda på Polismyndigheten, utöver personer anställda inom BOPS, var tillräckligt insatta i åtgärderna och vittnessäkerhet uppgav IP (G) att BOPS informerat nog om detta arbete eftersom fler anmälningar nu kommer in till BOPS. Dock ansåg IP (G) att fler resurser behövs inom BOPS eftersom de i dagsläget inte har möjlighet att hantera fler fall än de som faktiskt kommer in. Även IP (F) menade på att det finns tillräcklig kunskap inom Polismyndigheten om vittnessäkerhet och att det på senare år har vuxit fram ett bättre samarbete mellan BOPS och andra avdelningar inom polisen. IP (H) ansåg att anställda inom Polismyndigheten inte har någon direkt insyn i BOPS arbete, men att detta kan vara positivt av sekretesskäl och uttalade sig enligt följande:

Men däremot de här andra liksom praktiska skyddsåtgärderna som man- som polisen faktiskt har möjlighet att kunna utföra de är ju sekretessbelagda de också och det är ju för att vi ska kunna hålla så att säga skyddet så säkert som möjligt för börjar man sprida arbetsmetoder som polisen använder ja då är man ju illa ute, utan det är ju så att säga ingenting- de metoderna är ju sekretessbelagda så att de går ju inte att ta ut.

IP (C) instämde också i att sekretessen är viktigt "för att man ska kunna erhålla ett så bra skydd som möjligt för vittnen och målsäganden som är utsatta för hot". Även IP (E) menade på att de inte hade någon vidare insyn i detta arbete, men att det var positivt i alla bemärkelser då de vet var de ska vända sig ifall "det behövs någon extra åtgärd". Ett undantag för detta var, enligt IP (E), när det gällde hur åtgärden kontaktförbud används

eftersom dessa "bryts ju ganska ofta". Däremot delade (IP) D inte åsikten att andra anställda på Polismyndigheten var tillräckligt insatta i arbetet kring vittnessäkerhet och ansåg att det fortfarande finns ett stort behov av att informera om detta internt inom myndigheten.

6.2.4 Förslag på förbättringar

Vid intervjutillfällena lyfte ett flertal deltagare förslag på hur vittnessäkerheten skulle kunna förbättras. IP (F) framhävde vikten av en tidig kontakt med BOPS så att vittnen som är i behov "får information i ett tidigt skeende" eftersom det då finns större möjlighet till hjälp och stöd. IP (G) ansåg att det borde finnas möjlighet att "folk låses in under utredningstiden så att både brottsoffer och utredning inom polisen kan göras i lugn och ro" och att man därför även behöver öka antalet platser på häkten och anstalter. Som tidigare nämnt så ansåg dessutom både IP (G) och IP (C) att ett sätt som skulle förbättra möjligheterna för en ökad vittnessäkerhet är fler resurser. Ett slutligt förslag som diskuterades var möjlighet till anonyma vittnesmål som både IP (E) och IP (H) ansåg behövde utredas närmare för att komma tillrätta med personer som inte vill vittna i exempelvis vad IP (E) kallar "de här stora gängproblemen" och grov organiserad brottslighet. Dock påpekade IP (E) att ett problem som behöver lösas i samband med anonyma vittnesmål är "att få det här rättssäkerhet ordentligt". Sammanfattningsvis finns det alltså en rad olika åsikter på området, vilka nedan kommer analyseras närmare utifrån hur de förhåller sig som sociala normer.

7. Analys

Nedan följer en analys av ovanstående resultat utifrån bakgrund, tidigare forskning och det teoretiska ramverket för att besvara frågeställningarna: (1) Hur beskriver ett antal anställda på Polismyndigheten de åtgärder och tillvägagångssätt som används för att skydda vittnen och hur förhåller sig åtgärderna till den formella rätten? och (2) Hur förstås sociala normer kring åtgärder för vittnessäkerhet hos ett antal anställda på Polismyndigheten? Den första frågeställningen analyseras nedan utifrån det teoretiska ramverket befallningsteorin, nomokrati och despoti, relevant lagstiftning samt tidigare forskning. Den andra frågeställningen analyseras istället utifrån teoriperspektivet normer och normmodellen så väl som tidigare forskning.

7.1 Analys av åtgärder och tillvägagångssätt

Den första frågeställningen behandlar alltså hur intervjupersonerna beskriver de olika åtgärder och tillvägagångssätt som används för vittnessäkerhet. Utifrån resultatet kan man konstatera att det finns ett flertal olika åtgärder som kan användas av deltagarna, vilket också borde kunna uppfylla det behov som finns för utsatta vittnen som faktiskt söker hjälp från polisen. Däremot finns det idag en tystnadskultur bland exempelvis vittnen som försvårar situationen och gör att dessa åtgärder inte verkar vara tillräckliga. Det verkar alltså finnas ett behov av fler åtgärder inom Polismyndigheten för att vittnen ska vilja och våga vittna. Av den anledningen har Brottsförebyggande rådet (Skinnari, Jonsson & Vesterhav 2019) utfört en utredning för att undersöka tystnadskulturens orsaker och försöka komma tillrätta med orsaken till problemet med en bristande vittnesbenägenhet. Då IP (D) är den som primärt beskriver åtgärderna väger detta tungt eftersom individen är väl insatt i ämnet samt har stor erfarenhet av detta arbete i sin roll på BOPS och har därmed en bra uppfattning om vilka åtgärder som används. Däremot finns det givetvis en viss problematik då delar av det särskilda personsäkerhetsarbetet och dessa åtgärder är sekretessbelagda vilket innebär att intervjudeltagarna antagligen inte har kunnat beskriva alla verktyg de använder i sitt arbete. Det gör också att det är svårt att veta hur stor del av de åtgärder som används, vilka egentligen ligger inom ramen för forskningsfrågan, som är sekretessbelagda för allmänheten och därför inte kan redogöras för.

Som IP (G) beskriver så regleras dessa åtgärder och insatser utifrån en intern sekretessbelagd handbok, vilket leder till en undran om hur detta förhåller sig de lagstiftningen och den formella rätten. Enligt det teoretiska perspektivet om att Sverige domineras av tanken om nomokrati så bör lagstiftningen stå högst (Dahlman 2010, s. 19). Detta är till viss del fallet i Sverige då lagstiftningen säger att Polismyndigheten själva ska upprätta interna riktlinjer för detta arbete som man sedan använder sig av i praktiken, men det kan också ses som delvis despotiskt eftersom innehållet i sig inte regleras i lagstiftningen och därför kan den anses stå under det praktiska arbetssättet och de interna riktlinjerna.

Enligt Jeremy Bentham's (1988) befallningsteori bör en del villkor uppfyllas för att en regel ska anses vara en rättsregel. Suveränen, vilket i detta fall skulle kunna anses vara

upphovsmannen till den interna sekretessbelagda handboken, ska ha befallt regeln (ibid.). Dessutom ska regeln riktas mot understående individer inom området, vilket innebär att anställda inom BOPS ska utgå från denna existerande handbok (ibid.). Slutligen ska denna regel upprätthållas genom den makt gruppen har till sitt förfogande, vilket handboken gör genom de åtgärder som BOPS använder i sitt vardagliga arbete (ibid.). Utifrån dessa villkor bör den interna sekretessbelagda handboken anses vara den aktuella rättsregeln på området. Detta innebär att den formella rätten utifrån detta perspektiv inte helt kan anses vara den gällande lagstiftningen på området.

Då frågeställningen behandlar relationen mellan rättssociologins byggstenar formell rätt och rättslig praktik kan man se detta från två olika håll, den formella rättens påverkan på den rättsliga praktiken och tvärtom (Baier, Svensson & Nafstad 2018, ss. 13–14). Den formella rättens påverkan på den rättsliga praktiken innebär att lagstiftningen är den påverkande faktorn, däremot verkar detta inte alltid vara fallet på området vittnessäkerhet där den formella rätten inte påverkar innehållet i de interna riktlinjerna utan bara att de ska upprättas. Ser man istället till den motsatta relationen, alltså hur den rättsliga praktiken påverkar den formella rätten, så kan man se detta tydligast vid fallet av särskilt personsäkerhetsarbete där detta direkt styrs av interna riktlinjer istället för formell rätt.

Den formella rätten och lagtexten (SFS 2006:519) reglerar som sagt inte exakt vilka åtgärder som kan eller får användas av svensk polis för att utföra särskilt personsäkerhetsarbete utan kan ses mer som en typ av ramlagstiftning som anger i vilka fall och för vem detta kan vara aktuellt. Därmed är det svårt att fastställa hur de åtgärder intervjupersonerna beskriver faktiskt förhåller sig till den formella rätten eftersom de tekniskt sett inte regleras där. Gällande kontaktförbud (SFS 1988:688) och skyddade personuppgifter (SFS 2009:400, SFS 1991:481, SFS 1991:483) är lagen tydligare och mer omfattande och intervjupersonerna verkar också ha mer kunskap kring detta i allmänhet, vilket rimligtvis borde påverka arbetssättet och dess förankring i lagstiftningen. Det finns dock problem gällande elektronisk övervakning i samband med kontaktförbud där lagen (SFS 1988:688) tydligt anger att fotboja kan användas i en mängd olika fall, men då detta inte implementeras av de beslutande åklagarna av olika

anledningar. Detta visar på en diskrepans mellan den formella rätten och det praktiska arbetssättet som faktiskt används på det specifika området.

Det förefaller sig som att det finns utrymme för både *Rule of Law* och *Rule of Men* på området och att de olika åtgärderna har olika fokus. I en kontext med *Rule of Law* så ska hela samhället utgå från lagen (Dahlman 2010, s. 19). Detta verkar inte vara fallet på hela området, men däremot så verkar hanteringen av kontaktförbud och skyddade personuppgifter primärt utgå från lagstiftningen och den formella rätten. Vid användningen av dessa åtgärder verkar den primära källan som används vara lagstiftningen, vilket tyder på en kontext inom vilken *Rule of Law* existerar. Däremot när det gäller åtgärderna som används inom särskilt personsäkerhetsarbete så finns ett större utrymme för *Rule of Men*, eftersom dessa åtgärder inte är lika tydligt reglerade i den formella rätten och istället utgår från interna riktlinjer för arbetssätt och metoder som har utformats inom Polismyndigheten.

Denna kombination verkar däremot stämma överens med den kritik som finns mot befallningsteorin om att ett samhälle inkluderar både nomokrati och despoti och att båda delarna behövs (Dahlman 2010, s. 19). I Sverige existerar båda och detta innebär enligt Dahlman (ibid. s. 19) att lagstiftningen måste upprätthållas, men att aktörerna har rätt att fatta beslut inom ramen för lagen. Detta innebär att i det svenska samhället så bör den kombination av interna riktlinjer och formell rätt som finns på området vittnessäkerhet vara passande. De riktlinjer som etablerats för att bedriva särskilt personsäkerhetsarbete befinner sig fortfarande inom ramen för den formella rätten. I detta fall gynnas alltså Sverige av att vara en kombination av nomokrati och despoti.

7.1.1 Analys utifrån tidigare forskning – första frågeställningen

De svenska omständigheterna kring de åtgärder som finns för vittnessäkerhet har både likheter och skillnader jämfört med de skilda internationella situationerna som presenteras i den tidigare forskningen. Detta bidrar med en förståelse kring området internationellt och visar på var Sverige befinner sig i relation till andra länder gällande åtgärder för vittnessäkerhet. I en jämförelse av Bangladesh och Sverige kan en likhet hittas i hur Habib Nowrozs (2015) diskuterar åtgärder som skyddat boende, omlokalisering och ny identitet vilket är åtgärder som enligt intervjupersonerna också

används i Sverige. Utöver detta beskriver Dogărel (2012) Rumäniens användande av omlokalisering till hemliga adresser likt hur Sverige använder sig av skyddade boenden. Dessutom beskriver Dogărel (ibid.) användandet av nya identiteter och säkra transporter vilket också är åtgärder som används i Sverige enligt intervjupersonerna. Utöver detta menar Dogărel (2012) att det i Rumänien kan användas en typ av bevakning av vittnets bostad och detta är även fallet i Tjeckien då Dworzecki (2018) presenterar att polispatrullering kring ett vittnes bostad kan användas i syfte att öka vittnets säkerhet. Detta förekommer också i det svenska systemet och beskrivs av intervjupersonerna som rondering av patruller. Till det kan även hundenheter användas i Sverige, men detta är inget som nämns som en åtgärd i den internationella tidigare forskningen.

Även Fyfe och McKay (2000) diskuterar åtgärder liknande de som används i Sverige. I USA används bl a nya identiteter och omlokalisering inom det existerade vittnesskyddsprogrammet och i Skottlands Strathclyde-modell används även där omlokalisering, men också stöd och förmedling (Fyfe & McKay 2000). Alla dessa åtgärder används enligt intervjupersonerna också i Sverige vilket tyder på en rad likheter mellan länderna. En del av de åtgärder som deltagarna beskriver att man använder i Sverige verkar dock inte användas internationellt i någon särskild utsträckning, t ex åtgärder som riktar in sig på hotaktören såsom riskreducerande åtgärder men även annat såsom säkerhetssamtal kring internetanvändande.

7.2 Analys av sociala normer

Den andra frågeställningen behandlar, som tidigare nämnt, hur sociala normer som finns hos ett antal anställda på Polismyndigheten förstås. Intervjudeltagarna har inte uttryckligen blivit tillfrågade om sociala normer inom Polismyndigheten, utan genom analysen av resultatet har intervjupersonernas sociala normer försökt förstås genom en tolkning av de gemensamma värderingar som deltagarna uttryckt vilka ligger till grund för de sociala normerna. Denna tolkning grundas i Hydéns (2002 s. 291) beskrivning om att normer bildas av "en gemensam kärna av värderingar". Detta inkluderar en generell åsikt om att det definitivt finns brister i hur kontaktförbud hanteras inom Polismyndigheten, arbetssättet kring detta och även åklagarnas hantering av kontaktförbud. Detta var en aspekt som intervjupersonerna var överens om vilket visar

på ett normativt tankesätt kring åtgärden kontaktförbud, vilket tyder på att det hos intervjudeltagarna finns en gemensam värdering om att kontaktförbud är bristande, som ligger till grund för en social norm. I Hydéns (ibid.) normmodell, utifrån hur normer upprätthålls, skulle det innebära att åsikten om att kontaktförbud är bristande baseras på tre villkor. Till en början så innebär detta att komponenten (V) är uppfylld (ibid. s. 285). Detta skulle möjligen kunna innebära att motivationen till normen bygger på ett missnöje med hur situationen ser ut. Normen upprätthålls av viljan att förändra denna situation och skapa ett fungerande system för åtgärden. Vidare upprätthålls normen av (K) (ibid. s. 285) vilket utifrån den aktuella normen innebär att grunden till värderingen om hur kontaktförbud är bristfälligt baseras på att intervjupersonerna har erfarenhet av detta problem från sitt yrke. Slutligen innebär upprätthållandet av denna norm att villkoret (SM) är uppfyllt (ibid. s. 287). Detta innebär att eftersom möjligheterna för att upprätthålla kontaktförbuden är otillräckliga utifrån systemvillkoren, så har det resulterat i att normen dels har bildats, dels fortfarande upprätthålls. Utifrån detta är det alltså flera olika aspekter som skulle behöva förändras för att normen inte längre skulle upprätthållas.

Frågeställningen behandlar relationen mellan de rättssociologiska byggstenarna sociala normer och de rättsliga aspekterna (formell rätt och rättslig praktik), vilket innebär att det finns en möjlighet att intervjudeltagarnas sociala normer både påverkar och påverkas av rätten (Baier, Svensson & Nafstad 2018, ss. 13–14). Deltagarnas sociala normer kan möjligen påverkas av den rättsliga praktiken när intervjupersonerna hela tiden upplever att åtgärderna inte respekteras. Deltagarna uttrycker att då överträdelse av kontaktförbud inträffar så agerar åklagare inte direkt vilket kan resultera i att deltagarnas värderingar om att systemet fungerar dåligt stärks, vilket kan ge upphov till en social norm. Dessutom skulle normerna också kunna påverkas av lagstiftningen på området, om lagen är bristande bör detta innebära att negativa värderingar om dess effektivitet kan utvecklas vilket exempelvis verkar vara fallet då flera upplever lagen om kontaktförbud bristande. De sociala normerna kan också påverka lagstiftningen i form av att en norm senare instiftas som lag. När det gäller användandet av fotboja verkar intervjudeltagarna dela värderingen att detta är en bra åtgärd som bör användas mer, vilket också speglas i den uppdaterade lagstiftningen då åtgärden numera tillåts i fler fall.

De olika intervjudeltagarna verkar ha olika värderingar om hur situationen kring vittnessäkerhet ser ut. Utifrån detta resultat skulle en möjlig förklaring kunna vara att det finns olika värderingar och därmed normer beroende på vilken arbetsplats man befinner sig på. Då en norm uppstår i en social kontext är det möjligt att de skilda sociala situationerna som uppstår på de specifika arbetsplatserna resulterar i varierande normer. Därmed skulle detta förklara varför intervjudeltagarna har så pass skilda värderingar. Det fanns olika åsikter om hur vittnessäkerheten fungerar inom polisen generellt, några tyckte att arbetet generellt fungerar bra, medan andra upplevde att det fungerar mindre bra av olika anledningar. Med anledning av de skilda geografiska platserna som deltagarna befann sig på så är det möjligt att detta har en påverkan. Med tanke på att det verkar finnas skillnader mellan olika arbetsplatser är det relevant att nämna att det även verkar finnas skillnader mellan kommuner. IP (D) uttrycker att det finns brister i och med avsaknaden av skyddade boenden i vissa kommuner. Man kan tänka sig att värderingen om hur bra denna åtgärd fungerar troligtvis grundar sig i hur det ser ut i det område där man arbetar. En viss norm skulle potentiellt kunna vara mer utbredd i en kommun där det finns färre eller inga skyddade boenden vilket ger upphov till problem med placeringar, medan en annan norm existerar i en kommun med fler skyddade boenden där man inte upplever problem. Beroende på vilken kommun det gäller verkar det alltså finnas skilda tankesätt och därmed även varierande normer.

Vid frågan om hur insatta Polismyndigheten, utöver BOPS, var i vittnessäkerhet och de åtgärder som används fanns även där skilda värderingar. Många ansåg att man inte var tillräckligt insatt, men hade olika syn på om detta var positivt eller negativt. En del intervjudeltagare menade på att det var bra eftersom det bibehåller sekretessen och eftersom det enbart är BOPS ansvarsområde. Andra ansåg dock att det var negativt på grund av otillräcklig kunskap om vilka åtgärder som finns tillgängliga för en utsatt person, till exempel vittne. Normer är handlingsanvisningar (Baier & Svensson 2018, s. 49) och ifall normerna, och värderingarna, skiljer sig på olika arbetsplatser skulle detta vara en möjlig förklaring till resultatet. På en arbetsplats där deltagarna menar att kunskapsbristen är positiv, skulle normerna utifrån detta resonemang tydligt hänvisa till att den handling som bör genomföras när ett vittne behöver extra skydd är att kontakta BOPS och att de därför inte behöver mer kunskap. Däremot är det möjligt att normerna hos andra

intervjupersoner inte har en lika strikt anvisning att BOPS ska kontaktas. Att det finns en möjlig skillnad i intervjupersonernas handlingssätt tyder alltså på att normerna skiljer sig mellan arbetsplatser vilket framstår som ett potentiellt problem för vittnens möjligheter att garanteras samma säkerhet och få tillgång till samma åtgärder oavsett plats. Detta är också intressant med tanke på att det i Polismyndighetens interna riktlinjer (Polisen 2017) framkommer att alla anställda ska ha kunskap om de åtgärder som används för vittnessäkerhet, men det verkar inte vara fallet utifrån resultatet.

7.2.1 Analys utifrån tidigare forskning – andra frågeställningen

Den tidigare forskningen tillför i denna fråga ett fördjupat perspektiv kring internationella åsikter och värderingar som rör vittnessäkerhet och hur de förhåller sig till den svenska situationen. Avsnittet nedan visar på att det finns en delad problematik kring vittnessäkerhet i flera länder trots att de skiljer sig i övrigt. I kontexten av fler resurser var detta ett område som behandlades i den tidigare forskningen. Saengtrong och Kalyajit (2012) presenterar ett antal rekommendationer för att förbättra vittnessäkerheten och nämner då fler resurser som en grundläggande faktor för att uppnå en förändring. Detta verkar enligt ovan också anses vara problematiskt i det svenska samhället. Flera av intervjudeltagarna nämner att de önskar fler resurser på området för att effektivisera arbetet med vittnessäkerhet. Detta pekar på att det finns en värdering hos intervjudeltagarna inom Polismyndigheten att det behövs fler resurser vilket speglas i en existerande norm. Denna norm skulle möjligen också kunna finnas i Thailand då Saengtrong och Kalyajit (ibid.) rekommenderar fler resurser som en åtgärd för att göra vittnessäkerheten i landet bättre.

Dworzecki (2018) presenterar anonyma vittnesmål som en åtgärd för vittnessäkerhet i Tjeckien. Även Sluiter (2005) påpekar att man i Rwanda använder sig av anonyma vittnesmål. Detta tyder på en existerande skillnad jämfört med det svenska rättssystemet där anonyma vittnesmål inte används. Däremot stämmer detta överens med förslaget från både IP (E) och IP (H) om ett potentiellt införande av anonyma vittnesmål som en hjälpsamt insats i arbetet med att få fler personer att vilja ställa upp och vittna. Emellertid går detta emot den rekommendation som görs i utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring där implementeringen av ett sådant förslag inte anses vara försvarbar sett till de nackdelar som detta medför ur ett

rättssäkerhetsperspektiv (SOU 2021:35, s. 25). Enligt intervjupersonernas uttryckta åsikt verkar det finnas en social norm om att anonyma vittnen skulle kunna vara en positiv förändring i termer av vittnessäkerhet. De sociala normerna och rätten verkar alltså skilja sig på området.

8. Diskussion

I avsnittet nedan följer en generell diskussion kring olika delar av examensarbetet. Som tidigare nämnt har forskningsfrågorna olika fokus vilket innebär att skilda teoretiska perspektiv blir användbara. Utifrån teorierna så finns det möjlighet att ställa sig kritisk till hur dessa appliceras. Till en början så är normmodellen ett väldigt komplext analysverktyg vilket gör att det kräver tid för att förstå denna och i sin tur använda den i analysen. Givetvis kan man alltid läsa mer om och sätta sig in i en teori på ett ännu djupare plan, men teorins essentiella delar har ändå applicerats i detta arbete för att bidra med ytterligare en ingång till sociala normer vilket gör att teorin är intressant att inkludera. Vidare är det också till viss del problematiskt att det endast är åtta stycken intervjudeltagare då detta innebär att det finns vissa svårigheter med att etablera sociala normer som pekar på hur situationen ser ut i stort inom Polismyndigheten. Med tanke på att arbetet inte är generaliserbart är detta en potentiell nackdel i förhållande till de sociala normerna eftersom slutsatserna endast kan appliceras inom denna mindre grupp. Vid användandet av det teoretiska ramverket befallningsteorin, nomokrati och despoti kan dessa inte appliceras enskilt utan endast tillsammans då varken nomokrati eller despoti i sig själva kan förklara förhållandet mellan lagstiftare och lagstiftning i Sverige. Däremot kan de alltså fortfarande appliceras tillsammans i detta arbete och är därför en värdefull aspekt att inkludera.

För att besvara frågeställningarna har semistrukturerade intervjuer gjorts. Utifrån det resultat som har presenterats kan det noteras att det fanns en rad olika åsikter bland intervjudeltagarna. Detta medför en viss problematik då det alltså inte finns en gemensam bild hos ett antal anställda på Polismyndigheten på området vittnessäkerhet, vilket kan leda till en splittrad myndighet. Detta kan i sin tur påverka vilket arbetssätt och vilka åtgärder som används i olika fall, vilket också kan ha en inverkan på den samhällsservice som medborgarna upplever att de får i olika delar av landet. När Polismyndigheten gjorde sin omorganisation kan man anta att målet var ett mer

strukturerat och gemensamt arbetssätt i hela landet, vilket man med hänsyn till resultatet i detta arbete kan anse inte har uppnåtts när det gäller åtgärder för vittnessäkerhet och vittnesskydd.

Valet att genomföra semistrukturerade intervjuer passar för examensarbetets syfte och intervjudeltagarnas skilda arbetsuppgifter bidrar till en rad varierande perspektiv på området. Till följd av detta har skillnader mellan olika arbetsplatser kunnat observeras. Givetvis finns det en brist i att antalet intervjuer som gjorts till viss del varit begränsat då det innebär att studiens resultat inte är generaliserbart till någon större population. Däremot kan dessa individer bidra med relevanta ståndpunkter och en värdefull förståelse för att besvara båda frågeställningarna. Eftersom åtgärderna som används regleras utifrån gemensamma lagtexter och riktlinjer bör därför den första frågeställningen kunna besvaras på ett adekvat sätt utifrån intervjudeltagarna som inkluderas. Även den andra frågeställningen som behandlar ett antal anställdas sociala normer kan besvaras. Det hade kunnat bli problematiskt ifall dessa intervjuer skulle användas för att förstå hela Polismyndighetens sociala normer, men då detta inte är fallet elimineras denna problematik.

9. Framtida forskning

I avsnittet nedan presenteras en beskrivning av framtida forskning och de olika möjligheter som finns för fortsatt forskning på området vittnessäkerhet. Denna studie har kartlagt vilka åtgärder och tillvägagångssätt som används för vittnessäkerhet och sociala normer hos ett antal anställda på Polismyndigheten. En möjlighet för framtida forskning skulle därför kunna vara att undersöka andra gruppers åsikter och sociala normer kring vittnessäkerhet och vittnesskydd i Sverige. Detta kan inkludera åklagare, försvarsadvokater och andra inom rättsväsendet som troligen har ett annat perspektiv. Ytterligare en infallsvinkel på detta skulle kunna vara att fråga vittnen med och utan någon typ av vittnesskydd hur de upplever sin situation samt om det finns behov av ytterligare åtgärder. Utifrån resultatet av detta examensarbete kan man också konstatera att flera av intervjudeltagarna ansåg att anonyma vittnesmål är en potentiell lösning för att komma tillrätta med personer som inte vågar vittna. Därför skulle det vara en möjlighet för framtida forskning att genomföra ytterligare utredning kring detta. Med tanke på det begränsade antalet intervjuer i denna studie skulle det också kunna

vara aktuellt att genomföra en större, generaliserbar utredning på området vittnessäkerhet för att undersöka de brister som verkar finnas inom Polismyndigheten kopplat till vittnesskydd och vittnessäkerhet samt de åtgärder som används för detta.

10. Slutsats

Detta examensarbete syftar som tidigare nämnt till att undersöka hur ett antal anställda på Polismyndigheten i Sverige beskriver vittnessäkerhet i praktiken och hur olika vittnesskyddsåtgärder fungerar samt dess förhållningssätt till den formella rätten. Dessutom syftar arbetet till att undersöka hur sociala normer hos intervjudeltagarna kring åtgärderna kan förstås. Nedan följer en sammanfattning av de slutsatser som har dragits utifrån de aktuella frågeställningarna: (1) Hur beskriver ett antal anställda på Polismyndigheten de åtgärder och tillvägagångssätt som används för att skydda vittnen och hur förhåller sig åtgärderna till den formella rätten? och (2) Hur förstås sociala normer kring åtgärder för vittnessäkerhet hos ett antal anställda på Polismyndigheten? Svaren på frågeställningarna diskuteras och problematiseras utifrån olika perspektiv i analysen och diskussionen och sammanfattas nedan.

Utifrån den första frågeställningen kan slutsaten dras att en rad olika åtgärder som används inom området vittnessäkerhet beskrivs av intervjupersonerna. De åtgärder som beskrivs är kontaktförbud, skyddade personuppgifter och särskilt personsäkerhetsarbete. Det särskilda personsäkerhetsarbetet bedrivs utifrån deltagarnas beskrivning genom flera olika åtgärder vilka inkluderar information, stöd och förmedling på olika sätt, omlokalisering till skyddat boende både inom Sverige och utomlands, tekniskt skydd i form av olika personlarm, stöd under rättegång, säkra transporter till och från boenden eller rättegångar, säkerhetsbesiktningar av hem och arbetsplatser, säkerhetssamtal om fysisk och digital säkerhet, rondering av patruller och hundenheter, säkra rättegångar, riskreducerande insatser och förstärkt personskydd. Gällande hur dessa åtgärder förhåller sig till den formella rätten kan man utifrån examensarbetet dra tre slutsatser. För det första att kontaktförbud regleras på ett adekvat sätt i lagstiftningen, men att det enligt intervjupersonerna finns brister i hur lagen implementeras i praktiken. För det andra att skyddade personuppgifter regleras på ett bra och tydligt sätt i lagtexten och det arbetssätt som används stämmer överens med den formella rätten. För det tredje att de åtgärder som används för att bedriva

särskilt personsäkerhetsarbete inte regleras närmare i lagtexten utan genom en intern handbok, vilket resulterar i att den formella rätten snarare är en ramlagstiftning på området som reglerar skapandet av interna riktlinjer inom Polismyndigheten.

Även med utgångspunkt i den andra frågeställningen kan en del slutsatser dras. Resultatet från intervjuerna visar på ett utbrett missnöje med åtgärden kontaktförbud och hur det hanteras, vilket betyder att man kan dra slutsatsen att det finns gemensam värdering hos intervjudeltagarna kring att detta är en bristfällig åtgärd som pekar på en existerande social norm. Dessutom tyder resultatet på att denna värdering stärks när åtgärden kontaktförbud inte respekteras och när överträdelser inte leder till vidare konsekvenser. En ytterligare slutsats som kan dras är att det på området vittnessäkerhet finns ett tydligt förhållande mellan de sociala normerna och rätten vilket talar för att normerna påverkar samt påverkas av rätten. Analysen visar också på att de sociala normerna kan skilja sig åt mellan olika arbetsplatser och kommuner. Dessa skilda normer verkar existera utifrån de varierande värderingar angående hur vittnessäkerheten fungerar och hur insatta anställda på Polismyndigheten är i åtgärderna som används. Till sist kan man dra slutsatsen att det verkar finnas en social norm som utgår från den gemensamma värderingen om att det behövs fler resurser på området.

Detta examensarbete baseras på intervjuer med individer som är väl insatta i ämnet och som på ett adekvat sätt kan bidra till de uppsatta frågeställningarna. Eftersom dessa intervjuer är grunden för resultatet och i sin tur slutsatserna så bör dessa anses vara välgrundade och hållbara. Då det till viss del är ett begränsat urval kan inte slutsatserna generaliseras till någon större population, men eftersom detta inte är arbetets syfte så finns inget egentligt behov för denna generaliserbarhet i studien. Givetvis hade fler intervjuer kunnat genomföras inom ett större projekt för att ta del av fler åsikter vilket också, som tidigare nämnt, pekar på ett visst behov av att vidare studera detta område. Detta faller däremot inte inom ramarna för detta examensarbete. Slutsatserna som dragits anses vara intressanta då dessa utgår från ett unikt perspektiv från ett antal anställda inom Polismyndigheten. Vidare är de brister som verkar finnas i systemet intressanta då resultatet bl a pekar på en splittring inom Polismyndigheten. Det är svårt att besvara hur slutsatserna förhåller sig till andra resultat eftersom det inte har hittats

några liknande studier som denna i Sverige och därför finns det inte heller direkt några andra resultat att förhålla sig till på området utöver de internationella aspekterna. Sammanfattningsvis är detta alltså ett intressant område som genom detta arbete har undersökts närmare, men det finns också möjligheter att undersöka detta vidare.

Referenser

Austin, John (1832). *The province of jurisprudence determined..* London: John Murray, Albemarle Street.

Baier, Matthias; Nafstad, Ida & Svensson, Måns (2018). *Om rättssociologi: en introduktion*. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur.

Baier, Matthias & Svensson, Måns (2018). *Om normer*. Upplaga 1. Lund: Studentlitteratur.

Bentham, Jeremy (1776). *A fragment on government; being an examination of what is delivered, on the subject of government in general, in the introduction to Sir William Blackstone's Commentaries: with a preface, in which is given a critique on the work at large..* London: printed for T. Payne; P. Elmsly; and E. Brooke.

Bentham, Jeremy (1988). *A fragment on government*. New authoritative ed. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber.

Dahlman, Christian (2010). *Rätt och rättfärdigande: en tematisk introduktion i allmän rättslära*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Dogärel, Adrian Constantin (2012). The Institutional Framework For Witness Protection. *Journal of Criminal Investigation*, (5)1, ss. 146–154.

Dworzecki, Jacek (2018). Special operations with respect to witness protection in the Czech Republic. *ASEJ Scientific Journal of Bielsko-Biala School of Finance and Law*, 3(1), ss. 48–54. DOI: 10.19192/wsfig.sj1.2018.8

Etikprövningsmyndigheten (u.å.). *Om myndigheten*.

<https://etikprovningmyndigheten.se/om-myndigheten/> [2022-05-13].

Fyfe, Nicholas R. & McKay, Heather (2000). Police Protection of Intimidated Witnesses: A Study of the Strathclyde Police Witness Protection Programme. *Policing & Society*, 10(3), ss. 277–299. DOI: 10.1080/10439463.2000.9964844

Habib Nowroz, A. K. M. Sohel (2015). Witness and Victim Protection Laws of Bangladesh: A Need for a New Law. *ASA University Review*, 9(1), ss. 311-322.

Hydén, Håkan (2002). *Normvetenskap*. Lund: Sociologiska institutionen, Univ.

Laurell, Isak (2021). *Kriminologen: "Vittnen får inte tillräckligt skydd"*.

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/kriminologen-vittnen-far-inte-tillrackligt-skydd> [2022-03-25].

Lindstedt, Inger (2019). *Forskningens hantverk*. Upplaga 2 Lund: Studentlitteratur.

Nationalencyklopedin (u.å.). Dataskyddsförordningen.

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/dataskyddsf%C3%B6rordningen> [2022-05-05].

Polisen (2017). *Polismyndighetens riktlinjer för brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten (PM 2017:06)*.

Polisen (2019a). *Kontaktförbud*.

<https://polisen.se/utsatt-for-brott/hjalp-och-stod-fran-samhallet/kontaktforbud/> [2022-03-26].

Polisen (2019b). *Polismyndighetens organisation*.

<https://polisen.se/om-polisen/organisation/> [2022-05-26]

Polisen (2019c). *Skyddade personuppgifter*.

<https://polisen.se/utsatt-for-brott/hjalp-och-stod-fran-samhallet/skyddade-personuppgifter/> [2022-03-26].

Polisen (2019d). *Skydd för hotade personer*.

<https://polisen.se/utsatt-for-brott/hjalp-och-stod-fran-samhallet/skydd-for-hotade/> [2022-03-26].

Polisen (2019e). *Skydd för hotade – polisens arbete*.

<https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/skydd-for-hotade/> [2022-03-25].

Polisen (2021). *Särskilt personsäkerhetsarbete*.

<https://polisen.se/utsatt-for-brott/hjalp-och-stod-fran-samhallet/Personsakerhetsarbete/> [2022-03-26].

Polisen (u.å.). *Vara vittne*.

<https://polisen.se/utsatt-for-brott/efter-polisanmalan/vara-vittne/> [2022-04-02].

Regeringen (2022). *34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten*.

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ett-tryggare-sverige/34-punktsprogrammet-regeringens-atgarder-mot-gangkriminaliteten/> [2022-03-25].

Saengtrong, Samroeng & Kalyajit, Sunee (2012). Witness Protection Model for the Royal Thai Police. *Pakistan Journal of Criminology*, 3(4)/4(1), ss. 33–50.

SFS 1984:387. *Polislag*. Stockholm: Justitiedepartementet L4.

SFS 1988:688. *Lag om kontaktförbud*. Stockholm: Justitiedepartementet L5.

SFS 1991:481. *Folkbokföringslag*. Stockholm: Finansdepartementet S3.

SFS 1991:483. *Lag om fingerade personuppgifter*. Stockholm: Finansdepartementet S3.

SFS 2006:519. *Förordning om särskilt personsäkerhetsarbete m.m.* Stockholm: Justitiedepartementet L4.

SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Stockholm: Justitiedepartementet L6.

Skinnari, Johanna; Jonsson, Anna & Vesterhav, Daniel (2019). *Tystnadskulturer - En studie om tystnad mot rättsväsendet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
<https://bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/arkiv/press/2019-10-01-tystnadskulturer-kartlag-da-i-ny-bra-rapport.html> [2022-05-13].

Sluiter, Göran (2005). The ICTR and the Protection of Witnesses. *Journal of International Criminal Justice*, 3(4), ss. 962–976. DOI: 10.1093/jicj/mqi058

Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (2021). *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* (SOU 2021:35). Stockholm: Justitiedepartementet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf [2022-04-09].

Bilagor

Bilaga 1

Intervjuguide

- (1) Hur arbetar ni med vittnessäkerhet i ditt arbetslag/på din avdelning?
- (2) Hur har arbetssättet kring dessa åtgärder utformats?
- (3) Vilka åtgärder används för att bedriva särskilt personsäkerhetsarbete?
- (4) Hur går det till när ni identifierar ett behov av någon typ av åtgärd?
- (5) Hur anser du att arbetet med vittnessäkerhet fungerar generellt inom polisen?
- (6) Anser du att vittnessäkerheten upprätthålls i dagsläget?

Bilaga 2

Inledande information om etiska aspekter vid intervjutillfällena

“Som du blivit informerad om innan så kommer den här intervjun behandla de åtgärder för att skydda vittnen som används inom den svenska Polismyndigheten i dagsläget. Jag vill börja med att fråga om du samtycker till den här intervjun?

Vi kommer följa Vetenskapsrådets riktlinjer vilket innebär att du när som helst kan avbryta den här intervjun om du inte längre skulle samtycka till den och du behöver givetvis inte uppge någon anledning. Du kommer också vara helt anonym och den här inspelningen kommer kodas och försvaras lösenordsskyddat så bara jag och min arbetspartner har åtkomst. Slutligen vill jag nämna att givetvis kommer det du berättar här idag bara användas i forskningssyfte och alltså bara till detta examensarbete”